אחדות
egység
ירחון יהדות הונגריה
XXVII. ÉVFOLYAM, 91. SZÁM • 2016. DECEMBER • 500 Ft
5777. KISZLÉV • כסלו תשע"ז • ב"ה
MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

HANUKÁTÓL '56-IG
ZSIDÓK A SZABADSÁGHARCOKBAN

A NAGY RUBIK-KOCKA DILEMMA

HOLOKAUSZT-OKTATÁS A PÁZMÁNYON:
Interjú SZUROMI SZABOLCS rektorral

KEDVES OLVASÓ!

Hanukai számunkban harciasra vesszük a figurát: más egyebek mellett forradalmakról, katonákról és szabadsághősökről beszélünk. Utánajárunk, vajon mit jelentett a zsidóknak a görög elnyomás az ókori Izraelben és 1956 ősze itt, Magyarországon. Megismerkedünk a tábori rabbinátus történetével és a háború hálácháival – hiszen éppen a háború ne lenne szabályozva a zsidó jogban?

Hanukára gyakran úgy gondolunk és utalunk, mint egy meghitt családi ünnepre – valószínűleg a többségi társadalom ilyenkor zajló ünnepkörének hatására. Pedig Hanuka kifejezetten nem bezárkózós ünnep, hiszen ilyenkor kötelességünk a külvilág felé is láthatóan ünnepelni és az Örökkévaló csodáját hirdetni mindenkinek. Ezért tesszük az ajtóba-ablakba a hanukai gyertyatartóinkat, és emiatt olyan népszerűek a köztéri gyertyagyújtások is.

És a meghitt hangulat, családiasság? Ugyan már, hiszen Hanuka egy sikeres szabadságharcnak állít emléket! Az ünnep sztárja Jehuda Makkabi, a hős forradalmár, aki testvéreivel – idős édesapjuk felhívására – hadsereget szervezett és képzett hadvezéreket megszégyenítően küzdött népéért. A makkabeus fivérek és seregük kevesed magukkal legyőzték a harci elefántokkal, lovasokkal és mindenféle – a korban modernnek számító – fegyverzettel érkező szír-görögök végeláthatatlannak tűnő seregét.

És nem utolsó sorban, Hanuka a játék ideje. Mert azt sem felejthetjük el, hogy az olaj csodája ugyan nyolc napig tartott, de az elnyomás hosszú-hosszú éveken át, és a zsidóság lángja ez idő alatt sem hunyt ki. A bátran harcoló felnőttek mellett hősök voltak a gyerekek is, akik a tilalom ellenére tovább tanulták a Tórát. Ha katonák közelítettek egy-egy diákcsoporthoz, ők előkapták a pörgettyűiket és máris játszadozó gyerekeknek tűntek. Az ő emlékükre játszunk mi is a trenderlivel, ami az oldalaira festett héber betűkkel azt hirdeti: *Nesz gádol chájá sám* – vagyis nagy csoda történt ott.

Legyen hát a Hanukánk olyan, amilyennek lennie kell: zajos és olajszagú, családdal, barátokkal, ismerősökkel és ismeretlenekkel ünnepelt, fennen hirdetett csoda-idő. Szerkesztőségünk nevében vidám ünnepet kíván Önnek:

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Fizessen elő most a mellékelt megrendelőszelvényen vagy a
www.fizetes.zsido.com
oldalon a 2017-es évre, és a 2016-ban megjelenő további számainkat ingyen postázzuk önnek.

Újságunk korábbi lapszámait a
www. zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 2680183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

Szétlőtt harckocsi a Móricz Zsigmond körtéren, 1956

egység
MAGAZIN

Kiadja a Chabad Lubavits – Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published by Chabad-Lubavitch The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna, Fuchs Jehosua, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Dallos Katalin

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit és magyarázatait tartalmazza. Kérjük, ne dobja el!

EMIH
EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

HOLOKAUSZT-OKTATÁS A PÁZMÁNYON
„Azok közül, akik eddig nem gondolkodtak el, hogy a múlt befolyásolja a jelent és befolyásolja a jövőt is, a kurzus kapcsán talán néhányan elgondolkodnak.”

A NAGY RUBIK-KOCKA DILEMMA
„A héber nyelvben és a háláchikus irodalomban egyaránt »magyar kockának«, vagyis hákubiá háhungáritnak nevezett játék kapcsán három szombaton tiltott munkáról lehet tárgyalni.”

MAGYARORSZÁGI ZSIDÓK AZ 1956-OS FORRADALOMBAN
A zsidó társadalom krémje, hívők és ateisták, vallási és világi vezetők, jómódúak és szegények fogtak vándorbotot.

SMÚZ
2 | A szerkesztő levele
Milyen a jó Hanuka?
4 | Hírek

REBBE
5 | Ember, hol vagy?

HOHMECOLÓ
6 | Hanuka igaz története
Ilyen volt a hasmóneus lázadás
8 | Rabbik a monarchia hadseregében
10 | Aki újjáépítette a Thököly úti zsinagógát
Schück Jenő tábori rabbi visszaemlékezései
12 | Zsidók és antiszemiták az 1956-os forradalomban
15 | Háborúság zsidó módra

JIDDISKÁJT
16 | A nagy Rubik-kocka dilemma
Szabad-e kirakni sábeszkor a bűvös kockát?
– Oberlander Báruch rabbi írása

KILE
20 | Új zsidó középiskola startol
Hagyományok és korszerű ismeretek a Maimonidész Gimnáziumban
22 | Egy hét Magyarországon egész évre feltölt
– Interjú Mojse Cháim Zorger kántorral
24 | Holokauszt-oktatás a Pázmányon
– Interjú Szuromi Szabolcs rektorral

MISPÓHE
28 | „Lövivá chámá umetuká”
Hanuka a konyhában
30 | Az eltűnő láng – mese
31 | Rejtvény

ÉCESZGÉBER
32 | Az Internet és az identitás
A robotrabbitól a digitális szombatig
– Köves Slomó rabbi írása

34 | Hanukai programajánló
– Programok a Nyugati téren

A TEV AZ „FBI AKADÉMIÁN”

A Tett és Védelem Alapítvány (TEV) vezetője előadóként szerepelt a Nemzetközi Rendészeti Akadémia (ILEA) által szervezett *„Az előítéletből fakadó erőszak elleni fellépés”* c. négynapos budapesti tréningen. Az ILEA a hazai jogvédő szervezeteket azért hívta meg a tréningre, hogy a környező országok szakemberei jobban megismerhessék a gyűlölet bűncselekmények főbb aspektusait a jogvédők illetve az áldozatok szempontjából is. Az eseményen a TEV részéről a szervezet titkára, *Szalai Kálmán* többek között a holokauszt-emlékezettel kapcsolatos kérdésekről, a gyűlölet bűncselekményekről és az ezekhez kapcsolódó hazai bírói gyakorlatról beszélt a hallgatóságnak. Néhány nappal később az EU biztonsági szervezete, az EBESZ kétnapos nemzetközi konferenciáján képviselte Magyarországot a TEV, ahol bemutathatta az alapítvány oktatási és továbbképzési programjait.

KÓSER MENÜ AZ ENSZ-BEN

Dániel Dánon, Izrael ENSZ nagykövete levélben fordult *Ban Ki Moon* ENSZ főtitkárhoz, melyben sérelmezte, hogy amíg más vallások étkezési előírásait figyelembe veszik a menü összeállításakor, addig a zsidó hitet gyakorlók számára nincs fogyasztható étel a büfékben és kávézókban. A főtitkár megértéssel fogadta az izraeli nagykövet kérését, és utasítást adott, hogy ezentúl kóser élelmiszerek is legyenek a kínálatban. A kóser ételválasztékban szerepelnek majd tejtermékkel és tonhallal készült szendvicsek, saláták és virsli.

Dánon elmondta: „Ahogyan más vallásoknak, úgy a judaizmusnak is kijár a tisztelet. A világ minden táján sok olyan zsidó él, akik számára a kóser étkezés a vallásgyakorlás szerves részét képezi. A világ minden lakójának éreznie kell, hogy helye van az ENSZ-ben, és az ENSZ-nek el kell fogadnia a vallásos zsidók hagyományait is” – szögezte le.

„MÁZÁL TOV, MR. PRESIDENT” – AZ IZRAELI POLITIKA REAGÁLT TRUMP GYŐZELMÉRE

A végeredmény bejelentése után a politikai élet számos szereplője gratulált Donald Trumpnak. *Netanjáhu* üzenetében „Izrael igaz barátjának” nevezte Trumpot, aki „segít megteremteni a térség biztonságát, stabilitását és békéjét”. *Náftáli Benet* oktatásügyi miniszter szerint „Trump győzelme nagyszerű lehetőség Izrael számára, hogy kiálljon az ország szívében létrehozni kívánt palesztin állam ellen”. *Nir Bárkát,* Jeruzsálem polgármestere meleg hangon gratulált a győzelemhez. A hivatalos levelet egy kézzel írt jókívánsággal egészítette ki: „Mázál Tov, Mr. President”.

A felmérések szerint az zsidó államban élő amerikai állampolgárok többsége Donald Trumpot támogatta, mivel úgy látták, ő jobban kiáll a zsidó állam mellett és nem korlátozná Izrael önvédelmi harcát a terrorizmussal szemben.

LÁTÁSSÉRÜLT RABBI FORDÍTJA SZÁADJÁ GÁON ÍRÁSAIT ARABRA

Az izraeli Kfár Chábádban élő *Jomtov Hákohén Guindi* rabbi nagy vállalkozásba fogott: az 1100 évvel ezelőtt élt zsidó bölcs, *Száádjá gáon* tóramagyarázatait fordítja középkori judeo-arabról modern arab nyelvre. A jelenlegi arab fordításokat a témához nem értő, nem-zsidó fordítók végezték, így sok hiba és félreértés került a szövegekbe.

A gáon egy zsidók által használt arab nyelvjárásban, de héber betűkkel írta munkáit. Ez a nyelv a középkorban széles körben elterjedt volt a közel-keleti zsidó közösségek körében, mára azonban már szinte senki sem beszéli. Guindi rabbi anyanyelve az arab, szüleivel a szíriai Aleppóból menekültek Izraelbe gyermekkorában, ám munkáját nehezíti súlyos látássérülése. Guindi rabbi már tervbe vette a Tánjá új arab fordításának elkészítését is: „300 millió arab nyelvű ember számára kell elhoznom a Tóra fényét.”

FORRÁS: ZSIDO.COM/HIREK

EMBER, HOL VAGY?

1798-ban, a Szimchát Torát követő napon a lubavicsi haszidok vezetőjét, Sneur Zálmán rabbit, az Álter Rebbét letartóztatták, azzal a váddal, hogy tanításaival a cári uralom ellen tör. Letartóztatása után a pétervári Péter-Pál erődbe zárták, ami egy szigeten áll a Néva folyón. Azokban a napokban a chábád haszidizmus túlélése a Rebbe túlélésén múlott.

Snéur Zálmán rabbi elődeinél is jobban kiterjesztette a haszidizmust, feltárva a Tóra titkait az egyszerű zsidók előtt is. Már önmagában a haszid irányzatnak számos ellenzője volt, de az Álter Rebbe tanításait és módszereit még a haszidok között is sokan kritizálták. Letartóztatására is a besúgók miatt került sor.

Kései utóda, *Menachem Mendel Schneerson* rabbi, az utolsó lubavicsi Rebbe 1957-ben az alábbi történetet mesélte az 53 napig tartó fogságról. Az Alter Rebbét többször hallgatták ki: tanításairól és a zsidó alapelvekről faggatták, hogy bebizonyítsák, ezek a cár ellen hangolják a zsidókat. A kihallgatását többek között egy olyan kormányzati hivatalnok végezte, aki igencsak járatos volt a zsidó tanításokban. Egyik nap azt mondta a Rebbének: „Magyarázz el nekem valamit! A Tóra azt írja: »És szólította az Örökkévaló Isten az embert és mondta neki: Hol vagy?«. Miért kellett Istennek ezt kérdeznie? Hát nem tudta, hol van Ádám?"

Snéur Zálmán rabbi a legismertebb magyarázattal felelt: Rási szerint ez egy beszélgetést kezdeményező megszólítás, Isten egyszerűen nem akart rögtön ráróntani Ádámra a szemrehányásaival.

A hivatalnok azonban nem Rási véleményére volt kíváncsi. „Engem a te magyarázatod érdekel, Rebbe."

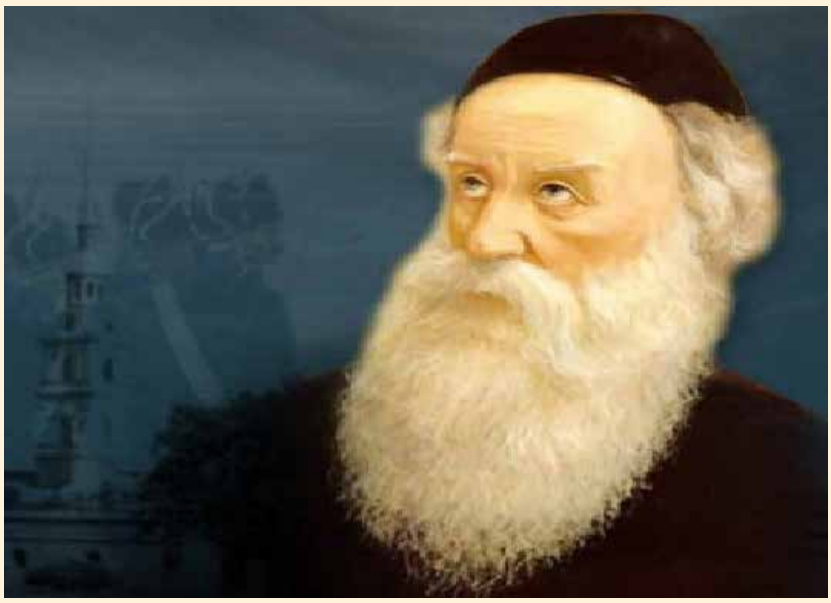
„Ebben az esetben felelj nekem" – mondta a Rebbe – „hiszel-e abban, hogy a Tóra örök és minden korban, minden körülmények között, mindenkire vonatkozik?"

„Igen" – felelte a hivatalnok a Rebbe nagy meglepetésére. Hiszen ezzel azt ismerte el kihallgatója, hogy épp azokban az alapelvekben hisz, amik miatt őt bebörtönözték.

„A kérdés, hol vagy, Isten örök kérdése az emberhez. Hol vagy a világban? Mit tettél életed eddigi éveiben, napjaiban, óráiban annak érdekében, hogy teljesítsd küldetésedet az életben?" – majd a hivatalnokra nézve megmondta annak pontos korát és így folytatta: „És te hol vagy? Mit értél el?"

A Rebbe röviddel ezután kiszabadult börtönéből, tisztázták a vádak alól. Szabadulásának napja, kiszlév hó 19. azóta a haszidizmus újéveként vált ismertté. Ezen a napon (idén december 19-én) összejövetelekkel emlékezünk meg Snéur Zálmán rabbiról. Az ünneplés közepette se felejtsük el az Örökkévaló kérdését: ember, hol vagy?

A lijád-i Snéur Zálmán Boruchovics rabbi, akit a *Rávként* vagy az Álter Rebbeként is emlegetnek 1745-ben született a fehérorosz Liozna városában. 1764-ben a mezricsi mággid, *Dovber* rabbi tanítványa lett. A mággid a második vezetője volt a haszidoknak a mozgalmat megalapító Báál Sém Tov után. 1772-ben Snéur Zálmán rabbi létrehozta a haszid irányzaton belül a „Chábád" mozgalmat – ez a szó a *chochmá-biná-dáát* (bölcsesség-megértés-tudás) szavak akronímája. Az Álter Rebbe 40 éven át dolgozott fő művén, a *Tánján*, a chábád haszidizmus „bibliáján", melyet 1796-ben adott ki először. 1812 decemberében hunyt el, miközben Napóleon seregei elől menekült.

HANUKA IGAZI TÖRTÉNETE

ILYEN VOLT A HASMÓNEUS LÁZADÁS

Hanuka ünnepének jelentőségét csak akkor érthetjük meg igazán, ha megismerjük azt a történelmi-társadalmi helyzetet, amiben sor került a Szentély megbecstelenítésére, majd megtisztítására és újraszentelésére. A hanukai csoda egy hosszú éveken át húzódó háború közepén zajlott, melyben a zsidók külső és belső ellenséggel egyaránt küzdöttek. NAFTALI DEUTSCH ÍRÁSA

Bernard Picart: Elázár hőstette

A háború során kohénokból hadvezérek, egyszerű, hétköznapi zsidókból harcos katonák váltak, mígnem a háború végére megszületett a Hasmóneus-dinasztia.

A HASMÓNEUS-HÁBORÚ KITÖRÉSE

2200 éve az Izraelt meghódító görög király, *IV. Antiochusz* számos zsidó szokást betiltott, többek közt a körülmetélést, a szombattartást és a tóratanulást is, és kötelezővé tette a bálványimádást. Bár sok zsidó behódolt a hellenista kultúrának, nagy számban voltak olyanok is, akik ellenezték, és lázadást terveztek. A zsidó hitért és identitásért vívott küzdelem a mai Modiin közelében fekvő egykori, azonos nevű településről indult, amikor a görögök a helyi elöljárókat bálványimádásra akarták kényszeríteni. A kohén *Matitjáhu* lelkesítő szavára fiai és követői megölték a görög katonákat, és lerombolták az áldozati oltárt.

A lázadók élére fia, *Jehuda* állt. Az idős Mátitjáhu a következőket hagyta fiaira: „Védjétek elszántan a Tórát, adjátok lelketeket atyáink szövetségéért!... Figyeljétek meg a régi nemzedékek tetteit, tanuljátok meg tőlük, hogy nem kell félni a gonoszoktól, még ha erősek és félelmetesek is. Atyáink bíztak Istenben, és Ő a segítségükre sietett.”

IMA ÉS TAKTIKA – AZ ELSŐ ÖSSZECSAPÁSOK

A zsidó felkelők a Jeruzsálemtől északra fekvő, nehezen megközelíthető Bét Élben gyülekeztek. Barlangokban húzták meg magukat, s innen indították első győztes csatájukat az elnyomók ellen, a Chárámijá-völgyben, melyen a Sechemből érkező görög csapatoknak át kellett haladniuk. A hegyoldalban megbúvó felkelők meglepetésszerűen rontottak a görögökre. A győzelem hírére rengetegen csatlakoztak a lázadó sereghez.

Antióchusz Szíriából vezényelt újabb erőket a lázadás elfojtására Szeron vezetésével. A felkelők a mai Bét Choron település közelében, a hegyek közül támadtak a szír egységekre, akik végül egészen a tengerig futottak előlük. A Makabeusok Könyve szerint Jehuda Mákábi így öntött lelket az újabb csapatok rendezettségétől és nagyságától megrémült katonáiba: *„Semmi nem állhat Isten útjába, amikor megsegít minket! Nem számít, hogy kevesen, vagy sokan vagyunk. Nem a katonák nagy száma, vagy fegyvereik ereje hoz győzelmet…, hanem az igaz hitből táplálkozó, bátor szellem!”*

Antióchusz három hadsereget – összesen 60 000 katonát – vezényelt a lázadók ellen. Jehuda Mákábi és katonái a hír hallatára a ma Nábi Számuel néven ismert Micpába, Smuél próféta temetkezési helyére zarándokoltak. „Imádkoztak, Tórát olvastak, megfújták a kürtöket és böjtöltek egész nap… Jehuda lelkesítő beszédet tartott: »Jobb a csatamezőn pusztulni, mint a gonoszok uralmát látni népünk és templomunk felett!«” – meséli a Makabeusok Könyve.

HADI AUTÓPÁLYÁK, ZSIDÓ HARCMODOR

Eközben egy másik hadvezér, Gorgiász, 7000 lovasával a lázadók ellen indult, a mai 443-as autópálya vonalán haladva. A zsidó sereg viszont egy másik úton, a mai 1-es autópálya mentén éjjel elérte a völgyben várakozó ellenség táborát. Jehuda háromfelé osztotta seregét, és támadott. Az álmukból ocsúdó szír harcosok nem tudták visszaverni a támadást; 9000 katona lelte halálát, a többiek megfutamodtak, és visszatértek Jafóba. Ebben az ütközetben Jehuda Mákábi alkalmazta a zsidó harcmodor minden fogását, melyet már *Jehosuá bin Nun* idején, az ország elfoglalásakor is használtak: gyors éjszakai menetelés, az ismert útvonalak elkerülése, kisebb egységekkel, több irányból indított, meglepetésszerű támadás.

JERUZSÁLEM FELSZABADÍTÁSA

A következő támadást dél felől indította Antióchusz: a hatvanezer gyalogos és ötezer lovas Liziász hadvezér irányításával a hevroni hegyeken

i.e. 198: Jehuda királysága a szíriai szeleukida királyság részévé válik

i.e. 176: IV. Antiochus Epiphanes trónra lép

i.e. 168: IV. Antiochus lecsap azokra a zsidókra, akik nem hellenizálódtak. Betiltja többek közt a Tóratanulást, a szombattartást és a körülmetélést.

i.e. 167: IV. Antiochus bálványt állít fel a Szentélyben. Mátitjáhu vezetésével megkezdődik a felkelés. Csata a Chárámijá-völgyben

i.e. 166: Mátitjáhu halála. Csata Bét Choronnál, majd Ámáusznál (Emmausz)

i.e. 164: IV. Antiochus halála. Csata Bét Curnál. Jehuda háMákábi megtisztítja a Szentélyt, és kiszlév hónap 25. napján felavatja az oltárt – ez lesz hanuka első napja

i.e. 200 — i.e. 170

átkelve, a mai Gus Ecion terület déli részén állította fel táborát.

Jehuda Mákábi meglepetésszerű, megelőző támadással jelentős csapást mért a túlerőben levő ellenségre. Ugyanekkor Antiochusz király perzsiai hadjárata során súlyos sérülést szenvedett, és *Liziász,* aki azt tervezte, hogy a király halála esetén magához ragadja a hatalmat, katonáival visszafordult Antiochiába, a birodalom központjába.

Jehuda Mákábi elérkezettnek látta az időt Jeruzsálem és a megszentségtelenített Szentély felszabadítására. A Makabeusok Könyve így ismerteti az eseményeket: „Ezután énekszóval és kürtharsogással az egész tábor Jeruzsálem felé indult. Amikor a görög helyőrség és a velük szövetkezett, asszimilált zsidók meglátták a feléjük közeledő lázadó sereget, elhagyták a Templom-hegyet, és az erődbe zárkóztak."

A makabeusok így akadálytalanul elérték a Szentélyt, eltávolították a bálványkultusz nyomait, és egy sebtében összeeszkábált menórában fellobbantották a lángokat. Ekkor történt a híres hanukai csoda: az egy napra való olaj nyolc napig égett. A megtisztított oltáron újra áldozatot mutattak be a kohénok, a nép pedig megtöltötte a Szentély udvarát, hogy hálát adjon a győzelemért.

ÚJ KIRÁLY, ÚJ TÁMADÁS

Liziász egy minden addiginál hatalmasabb sereggel: százezer gyalogossal, húszezer lovassal és 32 harci elefánttal tért vissza Antiochiából, és déli irányból ismét a felkelők ellen indult. Jehuda Mákábi harcosaival eléjük ment, de tudta, hogy frontális támadás esetén esélytelen a hatalmas túlerővel szemben. Ezért fivérét, *Elázár*t egy csapattal előre küldte, hogy megöljék Liziászt, ám az összecsapás során Elázár elesett.

A vesztes csata után a zsidó csapatok visszavonultak Jeruzsálembe. Liziász ostromgyűrűt vont a város köré. A védők helyzetét nehezítette, hogy a

A makabeus felkelés helyszínei a mai Izrael területén

smita, azaz szombat év miatt szünetelt a földművelés, így nem voltak jelentős élelmiszer-tartalékaik. A korábbi csoda azonban megismétlődött: Liziász serege váratlanul visszafordult Antiochia felé, mivel megérkezett Antiochusz király elestének híre, és minden hadvezér visszatért a fővárosba, hogy megkaparintsa a trónt.

Az új király, *Dimitriusz* újabb hatalmas sereget küldött *Nikánor* vezetésével a felkelés leverésére. „Jehuda imával és tóratanulással erősítette és lelkesítette embereit… Ádár hónap 13. napján Jehuda emberei lerohanták Nikánor hadseregét. A harcban megölték a gonosz hadvezért... A hatalmas győzelem emlékére ádár 13. napját ünneppé nyilvánították, és megemlékeztek róla nemzedékeken keresztül." – írja a Makabeusok Könyve.

JEHUDA HALÁLA

A felkelők győztesnek érezték magukat, és a sereg legnagyobb része hazatért. Mindössze nyolcszáz katona maradt Jehuda Mákábi mellett. A görög király azonban újabb csapatokat küldött, melyek meglepetésszerűen kelet felől érkeztek, és a Bét Él melletti Bál Chácor hegyen érték el a felkelőket. A sereg két részre oszlott, úgy támadtak a maroknyi zsidó csapatra. A görögök körbevették a lázadók hadát, sokukat lemészárolták. Jehuda Mákábi is a harctéren lelte halálát, azon a helyen, ahol hét évvel korábban a háborút elkezdte.

A felkelés azonban nem ért véget. Jonátán Mákábi, Jehuda fivére vette át az irányítást. A harc hírére sokan csatlakoztak a felkelőkhöz, ám Jeruzsálemben ismét a hellenisták kerültek hatalomra és visszatértek a görög kultuszokhoz.

A háborúskodás még két évig tartott, változó sikerrel. Végül az ellenséges vezér visszavonult, és békét ajánlott; a görögök szabadon engedték a hadifoglyokat, és visszavonták az asszimilált, hellenista zsidók privilégiumait, majd távoztak. Jonátán katonáival visszatért Jeruzsálembe, ahol főpapként ismét megtisztította a Szentélyt és felújította a szolgálatot. Jeruzsálem falai újjáépültek és a város ismét a tóratanulás központja lett.

Tryphon, a görög uralkodó azonban nem adta fel a harcot: csapdába csalta, és meggyilkoltatta Jonátánt és fiait. Válaszul *Simon Mákábi* állt a zsidó hadsereg élére, és csapatai Jafónál megsemmisítették az ott állomásozó görög helyőrséget. A városba zsidókat költöztetett, és ezután a jafói kikötő vált Izrael kereskedelmi és diplomáciai kapujává a nyugati világ felé.

A következő görög uralkodó, VII. Antiochusz ismét egyezséget ajánlott: a jafói kikötőért cserébe elismeri a zsidó királyságot. Simon ezt elutasította: „Nem idegen földet foglaltunk el, és nem idegen tulajdont vettünk birtokunkba… Istenünk segítségével atyáink földjére tértünk vissza." – írja a Makabeusok Könyve.

A görög uralkodó ekkor hadsereget küldött Jafó visszafoglalására, de nem járt sikerrel, és a görögök végre felhagytak hódító szándékukkal. Simon kinyilvánította országa függetlenségét, megerősítette a városok falait, a Tóra törvényei szerint kormányozta Izraelt. A független zsidó állam azonban csak addig virágzott, amíg uralkodói a zsidó törvények előírásai szerint vezették az országot. A hasmóneus dinasztia késői uralkodói letértek a helyes útról – tetteik eredménye a római hódoltság, majd a Szentély lerombolása lett.

Orosz zsidó hadifoglyok imádkoznak Galíciában

RABBIK A MONARCHIA HADSEREGÉBEN

A szervezett tábori lelkészi szolgálat kialakulása az állandó hadseregek és a hadkötelezettség bevezetésével kezdődött, ám a katonák vallási életének segítése, a vallási vezetők jelenléte a hadseregben már a bibliai időkben is ismert volt. A tábori lelkészség intézményesülésével alakult ki az a kettős hierarchiai kötődés, melyben a lelkészek a hadseregnek és vallási szervezetüknek is tagjai. A magyar katonák között az 1848-49-es szabadságharcban jelentek meg nagyszámban zsidók, így ekkortól vált szükségessé a tábori rabbik, illetve a tábori rabbinátus megszervezése is. BÍRÓ ÁKOS ÍRÁSA

A TÁBORI RABBINÁTUS KIALAKULÁSA

A szabadságharc után eleinte a zsidó katonák katonai szervezeteken belüli vallási szükségleteit kielégítő katonai lelkészekről nem gondoskodtak oly módon, mint a nagy keresztény egyházak esetében; ezt az izraeliták viszonylag alacsony békebeli létszáma indokolta, igényeiket a helyi, vagy környékbeli rabbi elégítette ki.[1]

Ez a helyzet állt fent még mozgósítás esetén is, egészen az 1866. évi hadjáratokig, amikor külön császári utasításra lett egy-egy izraelita tábori hitszónok (*Feldprediger*) a déli és az északi front főhadiszállásaihoz kinevezve.[2] Ezután sem rendszeresítettek béke idejére tábori rabbikat, hanem továbbra is az illetékes magasabb egység parancsnokságára bízták, hogy a szükséges esetekben a helyi rabbikat, hitközségeket igényeikkel felkeressék.[3] Mozgósítás esetére azonban már tartalékos tábori rabbi állások lettek elhelyezve a mozgósított alakulat állománytábláján, melyeket a hadköteles korban álló, polgári életben is gyakorló rabbiként működő tartalékosokból töltöttek fel.[4]

A gyorsan mozgósított, és ezáltal felduzzadt hadsereg arányai is megváltoztak. A mozgósítás esetére megszervezett m. kir. honvéd lelkészet keretében, 1914-ben, a honvédség tartalékos állományában tizenegy tábori rabbi szerepelt.[5] Az osztrák-magyar fegyveres erőknél összesen 114 fő tábori rabbi szolgált a világháború ideje alatt.

A TÁBORI RABBIK FELADATAI

A tábori rabbik feladata volt többek között a katonák harci szellemének *drósék* útján történő fenntartása, lelki gondozása, hitük és tartásuk erősítése, az ünnepi és általános istentiszteletek megtartása, illetve cenzorként való működés a jiddis, illetve ritkábban héber nyelven írott tábori posta átvizsgálásánál. Szomorú, de szükséges és fontos feladatuk a haldoklók és a sebesültek lelki vigaszban részesítése, az elhunytak anyakönyveinek vezetése, illetve temetésükről való gondoskodás. A világégés közepette házasságok is köttettek, és a házasulandó zsidó katonatiszteket sokszor alakulatuk tábori rabbija adta össze jövendőbelijükkel.

I. Károly császár egy zsidó közösséget látogat meg Keleten, 1917 k.

Mivel általában egy-egy hadtestnél vagy hadosztálynál csak egy tábori rabbi szolgált, ezred- vagy zászlóaljszinten legfeljebb havi egy-két alkalommal lehetett rabbi jelenlétében ezeket az istentiszteleteket megtartani. Egyébként a rabbi rendszeresen látogatta végig a felügyelete alá tartozó alegységeket. Ebben segítségére volt a rendszeresített hordozható tábori zsinagóga.

A háború sok esetben megmerevedett frontvonalak mellett zajlott. Ilyen esetekben a mögöttes területeken Zsidó Katonaotthonokat rendeztek be, ahol a lábadozó, vagy éppen frontszolgálatból időlegesen kivont katonák nyugodt körülmények között olvashattak vallásos és közéleti irodalmat, pihenhettek, készülve az újabb harcokra.

Mint minden felekezet lelkészei, a rabbik is sokszor kerültek a sebesültek ellátása körül olyan helyzetbe, amikor segédkezni kellett az orvosoknak, a nővéreknek: „ha a tábori lelkész valóban lelkiismeretesen akarja harctéri feladatait teljesíteni, akkor előzetesen részt kell vennie elsősegélynyújtó, ápolói tanfolyamon."[6] Ha nem volt mód katonai rabbit a helyszínre hívatni, úgy az elesett katona holttestét, a már említett rendelkezések értelmében, a legközelebb eső hitközség Chevra Kádisájának gondjaira bízták.

KÓSER ÉTKEZÉS A HADSEREGBEN

A tábori rabbi egyik legfontosabb kötelessége volt, hogy igyekezzék biztosítani a katonák számára a kóser ellátást.

Az Egyenlőség beszámol arról,[7] hogy a mélyen vallásos katonák sérelmezték, hogy a többségében mohamedán boszniai ezredek nagy létszámú, muszlim katonaállománya béke idején is megkapta a megfelelő étkeket.

A felduzzasztott haderő egyes alakulatai azonban olyan nagy zsidó többséggel rendelkeztek, hogy már-már a harcképességet veszélyeztette a nem kóser étel fogyasztását megtagadó vallásos katonák folyamatos koplalása. Az igényeknek megfelelően, először a máramarosszigeti 12. honvéd gyalogezred katonái kaptak külön *saktert*, de a legtöbbször az maradt a gyakorlat, hogy az alakulat települési körletéhez legközelebbi hitközség útján biztosították a kóser étkezést, vagy az étkezési pénz kifizetésével a katonára bízták, miként oldja meg saját élelmezését. Ez utóbbi megoldás 1916 októberéig működött, amikor is báró Alexander von Krobatin[8] táborszernagy, cs. és kir. hadügyminiszter rendeletileg tiltotta meg bármilyen oknál fogva a „menázsipénz" kifizetését a katonák számára.

„...Miután katonáink diadalmasan bevonultak a [volhíniai] városba, melyet a menekülő oroszok alaposan elpusztítottak ... a lengyel zsidó lakosság szeretettel vette körül a tiszteket s végigkalauzolták őket a romvároson."
Tolnai Világlapja, 1915. december 9.

Ekkor érkezett hozzá egy magyar zsidó küldöttség, a budai orthodoxia elismert vezetői, Reich Koppel rabbi és Schreiber Akiba vezetésével, akik a következőket kérelmezték: A kóser étkeztetést lehetőleg kóser tábori konyhák felállításával, vagy a megszállt területeken található zsidó közösségek segítségével oldják meg, illetve, ha egyik sem lehetséges, akkor fizessék ki minden azt igénylő katonának az étkezési pénzt.

A Chevra Kádisák által berendezett és fenntartott hadikórházakban volt egyedül folyamatosan biztosított a kóser ellátás, és bevett szokás volt a nagyobb helyőrségekkel rendelkező városokban, hogy a hitközség zsidó népkonyhákat hozott létre, ahol a katonák csekély térítésért étkezhettek.[9]

ÜNNEPNAPOK A FRONTON

A Főparancsnokság már 1914-ben a következő rendeletet bocsátotta ki: „A Főparancsnokság szeptember 9-i kelettel, 10.721. szám alatt az országos zsidó felekezeti irodák közbenjárására elrendeli, hogy a zsidóhitű legénység – amennyiben ezt a szolgálati körülmények megengedik – az izraelita ünnepek alatt a következő napokon szabadságoltassék […] azon célból, hogy vallási kötelezettségeiknek eleget tehessenek." Ez a liberális gyakorlat fennmaradt egészen 1918 októberéig, és az összes fő ünnepre vonatkozott.

Peszách idején a hadsereg saját számlájára rendelte meg a szükségesnek ítélt maceszmennyiségeket (1915-ben 50, 1916-ban már 100 mázsa) az alakulatok számára. Az igényt a tábori rabbik mérték fel. Ezeket a hatalmas mennyiségeket az északi front részére Ausztria, a déli frontok részére Magyarország közösségei voltak hivatottak biztosítani, de a galíciai fronton sokszor helyben szerezték be a számvevőtisztek a szükséges pászkát.

Harcszerű körülmények között arra természetesen nem volt, és nem lehetett mód, hogy a vallásos katonák minden esetben felmentést kapjanak. Ahol erre lehetőség volt, ott a legénység részt vett a tábori vagy a környékbeli rabbi által tartott ünnepi istentiszteleten. Mint már említettem, ezeket sokszor a megszállt területek zsinagógáiban tartották, de volt olyan eset is, hogy a tábori rabbinak rögtönöznie kellett. Feldmann Áron rabbi beszéli el egy szüleihez írott magánlevelében,[10] hogy 1914 Újévének istentiszteletét egy kiürített parasztházban tartotta, a környező alakulatok zsidó katonáinak részvételével.

Hanuka a fronton

HADIFOGLYOK ELLÁTÁSA

A saját katonákról való gondoskodás mellett a tábori lelkészek sokszor törődtek az ellenfél foglyul ejtett katonáival is. A rabbikat elsősorban az orosz, majd 1916-tól a román hadsereg állományába tartozó zsidó hadifoglyok hitélete érintette. Az orosz hadseregben több mint félmillió zsidó katona harcolt, akik közül tömegek estek a központi hatalmak haderőinek fogságába. Az egyik legnagyobb orosz hadifogolytábor Esztergom-Kenyérmezőnél volt, igen nagyszámú zsidó fogollyal. A fogság évei alatt saját hitközségeket szerveztek, a teljes szervezettel, Chevra Kádisával, és maguk közül választott rabbikkal együtt.

Volt a tábori rabbik jelenlétének még egy érdekes haszna is. A megszállt, volt orosz területek ukrán és orosz lakossága alapvetően ellenségesen viszonyult az osztrák–magyar katonasághoz, ezzel szemben a nagyszámú zsidó lakosság felszabadítóként fogadta a Monarchia katonáit. A zsidó tiszteknek és a tábori rabbiknak nagy szerepe volt abban, hogy a kölcsönös jóindulat és bizalom kialakulhatott.

[1] Melichár, *id. mű*, 51. o.; [2] *Ugyanott.;* 3 SzU, II. rész, 18. §.; [4] Melichár, *id. mű*, 52. o. valamint: SzU, II. rész, 17. §.; [5] Lásd: II. sz. melléklet; [6] dr. Kálmán Ödön, *id. mű* 68. o.; [7] Egyenlőség, 1914.08.23., 7. o.; [8] Alexander von Krobatin báró *(Alexander Freiherr Krobatin von Polnisch Maralek)* (Olmütz, Morvaország, 1849. szeptember 12. – Bécs, 1933.december 27.) tüzértiszt, cs. és kir. táborszernagy, 1912–17 között az Osztrák–Magyar Monarchia hadügyminisztere, 1916-tól báró, 1917-től tábornagy.; [9] Almanach, 68. o.; [10] Megjelent az Egyenlőség 1914. 10. 04.-i számában, 4-5. o.

AKI ÚJJÁÉPÍTETTE A THÖKÖLY ÚTI ZSINAGÓGÁT

SCHÜCK JENŐ TÁBORI RABBI VISSZAEMLÉKEZÉSEI

Az egész magyarországi zsidóságot megdöbbentette a hír, hogy Szimchát Torá ünnepén kigyulladt a Thököly úti zsinagóga. A közösségi összefogásban megújuló imahely nem először élt át ilyen pusztulást: a Holokauszt idején súlyosan megrongálták, majd egy ifjú rabbi, Schück Jenő vezetésével újították fel. A rabbi kalandos életútját „Nagypapa mesél a gyerekeinek" (Zeide speaks to his children) címmel írta meg gyermekeinek és unokáinak.

STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA

GYERMEKKORTÓL A RABBIVIZSGÁIG

Schück Jenő (Jáákov József) 1921-ben született nagynevű ortodox rabbicsaládok sarjaként: édesapja Schück Dávid nemesszalóki rabbi, édesanyja pedig Strauss Helén (Chájá) volt. Édesapja nagy tiszteletnek örvendett a környéken, a nem-zsidók körében is.

Tíz esztendősen kezdte meg jesivabeli tanulmányait, amik mellett magánúton világi tanulmányokat is folytatott: „Ezek a tanulmányok nem voltak megengedve abban a jesivában, így mindig vártam, míg a többi bócher (diák) lefeküdt, leoltották a lámpákat, majd egy újabb tízhúsz perc után, hogy biztosan senki se legyen ébren, felkapcsoltam egy kislámpát a takaró alatt, és elkezdtem tanulni." Szülei támogatták igyekezetét, így a nyári szünetben külön tanár készítette fel az érettségire.

Édesapja korán felismerte a veszély közeledtét: „Úgy tűnik nekem, hogy a nácik nagy háborút fognak indítani" – mondta egy nap a fiának – „és mint mindig, elsőként a zsidók érzik majd meg az erejét". Az idősebb Schück rabbi tudta, hogy a rabbikat, mint papi személyeket nem szokták besorozni, ezért arra kérte fiát, tegye le mihamarabb a rabbivizsgát. Az idő szorossága miatt az apa maga válogatta össze a tananyagot és készítette fel a fiát a vizsgára, aminek eredményeként három különböző rabbinál szerzett ortodox *szmichát*. „Magyarországon akkoriban az volt a rend, hogy a rabbicímre jelentkező levelet írt az Ortodox Központi Bizottságnak, amiben megírta, hogy készen áll megméretni magát a rabbi vizsgán." A bizottság ezután három nagytudású rabbit jelölt ki, akiknél külön-külön tett vizsgát a jelölt. Schück rabbi esetében ezek *Steif Jonatán, Gunzler Volf* és *Zuszman* rabbik voltak.

Nem volt könnyű a fiatal rabbinak helyet találni. Fiatalsága miatt csak külön engedéllyel állhatott egy közösség élére. Végül édesapja ügyességének köszönhetően Zala megyében, Hahóton lett rabbi, ahol olyan elégedettek voltak a munkájával,

hogy még a munkaszolgálata ideje alatt is elküldték édesapjának a fizetését. Ugyanis a rabbivizsga ellenére hamarosan megkapta a behívóját és munkaszolgálatra kellett mennie. Édesapja áldást kért érte a Budapesten tartózkodó belzi rebbétől, akihoz tucatjával tódultak az emberek hasonló ok miatt. A rebbe a mindenkinek kiosztott áldáson kívül azt is megjósolta, hogy a fiú megmenekül a náciktól.

A HALÁL TORKÁBÓL AZ ÚJ ÉLETBE

Schück Jenőt kétszázhatvan társával vitték el munkaszolgálatra. A jó eszű, fiatal rabbi nem egy szabotázsakció kiagyalásában és megvalósításában vett részt a munkaszolgálat ideje alatt.

És ahogy a belzi rebbe megjósolta: mindig elkerülte a halál. Csapatából mindössze 30-an élték túl a háborút, ő maga pedig Zala megye egyetlen túlélő rabbija volt. Schück szülei is a Holokauszt áldozatai lettek.

Mivel közösségét kiirtották, Budapestre ment, ahol azonnal kinevezték tábori rabbinak, és egy különleges feladattal is megbízták: segítenie kellett az elárvult zsidó gyerekek összegyűjtésében és segítésében. Ennek a munkájának kapcsán találkozott későbbi feleségével, Piroskával. Olyan rabbihiány volt esküvőjük idején Budapesten, hogy Schück maga mondta az ünnepi beszédet. „Nem tudom eléggé dicsérni mély, vallásos hitét, elkötelezettségét a közösség irányába. Egy rabbi lányaként igazi segítőm és támogatóm volt a munkámban" – jellemezte feleségét, aki közismert volt a zsidó szervezetekben való aktív részvételéről, kedvességéről és műveltségéről.

Először Pápára költöztek, itt teljesített tábori lelkészi szolgálatot Schück rabbi. Esküvőket is vezetett, és itt született a házaspár első lánya is – egyben az első háború után született zsidó gyermek Pápán. Innen Szegedre költöztek, majd Budapestre helyezték át őket, ahol először Rákospalotán, majd a Thököly úti ortodox zsinagógában lett rabbi.

A NEON ZSINAGÓGA

Schück rabbi így emlékszik vissza első látogatására a Thököly út 83-ban: „Egy kisebb sul (zsinagóga jiddisül – *a szerk.*) volt, eléggé életképes, ami a taglétszámot illeti, de az épületet teljesen kiégették a magyar nácik: az ablakokat karton borította ott, ahol üvegnek kellett volna lennie. Ám a hátsó kert tágas és lenyűgöző volt rengeteg árnyas fával és cserjével" – márpedig ez fontos szempont volt az ötgyerekes Schück családnak.

A rabbi munkához látott, és összeszervezte a közösséget, hogy megtisztítsák és helyreállítsák a zsinagógát. A felújítás vezetőjétől jött az ötlet, hogy neoncsövekből kirakott Dávid-csillaggal világítsák meg a Tóraszekrényt és a bimát. „Amikor elkészült, úgy nézett ki, mint egy ékszerdoboz, nagyon csinos volt. Ez a sul volt az első, és azt hiszem, az egyetlen neon sul Budapesten."

Az ortodox bét din nem is nézte jó szemmel ezt a modern tempót: „Jáákov Joszéf, nem neked kellett volna az elsőnek lenni, aki neont használ." – rótták meg az akkor a húszas évei végén járó ifjú rabbit. Azonban, amikor meglátták a gyönyörűen kifestett zsinagógát, a legszigorúbb ortodox elvárásokat is kielégítő női szakasszal és a ragyogó neonfényekkel, csak ennyit mondtak: kóser. A „neon sul" megnyithatta kapuit. Az avató ünnepségén a zsinagóga és a kert is megtelt, a kántor énekét a fákra erősített hangszórókon át is hallgathatták az összegyűltek.

Schück Jenő, vagyis a Nagypapa és az unokája

Lánya, *Leah Heidingsfeld,* így emlékszik vissza gyermekkorára: „A zsinagóga az utcafronton volt, a mi otthonunk pedig hátul. Amikor kicsik voltunk, édesanyám, nyugodjék békében, kissé nyitva hagyta a nappali ajtaját, hogy hallhassa az imát anélkül, hogy a kisgyerekeit magukra kellett volna hagynia." A Schück házaspár Talmud-Tórát szervezett, közösségeikben komoly vallási élet zajlott.

Schück rabbi az agunák helyzetének feltárásában is aktív volt. Komoly munkát és nagy lelki terhet rótt rá ez a feladat, nem egyszer az éjszaka közepén érkeztek hozzá asszonyok, akik véletlenül rábukkantak egy-egy tanúra, akik férjük halálának körülményeiről tudott tájékoztatást adni.

FORDULÓPONT ÉS MENEKÜLÉS

Más feladatok mellett Schück rabbi egy zsidó programot is vezetett a rádióban. Egyik alkalommal 1953-ban egy férfi lépett a stúdióba és Schück Jenőt kereste. A rabbi aggódva lépett elő, kezében a beszédével, amin rajta volt a cenzúra engedélye. A férfi azonban kitépte a kezéből a beszédét és egy másik lapot adott át neki azzal, hogy ezt kell elmondania az adásban. Hiába érvelt a rabbi, hogy ennyi idő alatt nem tud felkészülni az idegen szövegből, nem volt mit tennie: „Feleségem volt és öt gyerekem otthon. Ha megtagadom a kérést, … többé senki nem tudna a hollétemről." Mint írja, ez vezetett ahhoz, hogy 1957 elején családjával elhagyja Magyarországot. Még abban az évben Ausztráliába utaztak, és ott kezdtek új életet.

Az '56-os forradalom idején Schück rabbit felkérték, szervezze meg három zsidó gyerekcsoport kijuttatását az országból a mind gyakoribbá váló antiszemita atrocitások elől. Ez volt, ahogy unokáinak szánt visszaemlékezésében írta, az utolsó magyarországi küldetése. A gyerekeket Ausztrián, Olaszországon és Hollandián keresztül Izraelbe menekítették: „Senki nem tudta, mit fog hozni a forradalom a zsidóknak. Sok náci és fasiszta bukkant elő akkoriban."

A gyerekeket végül sikeresen útnak indították és nem sokkal később, 1957 elején a Schück család is elhagyta Magyarországot. Tíz hónapot töltöttek egy osztrák menekülttáborban, ahol Schück rabbi a környező közösségeket járva segítette a vallási életet. Ezután Triesztből hajóval Ausztráliába vándoroltak ki. Erre az időre esett Peszách ünnepe is, Schück rabbi a kapitány beleegyezésével széderesteket szervezett a zsidó utasoknak. Ausztráliában előbb Melbourne-ben, majd Sydney-ben lett rabbi. Bár felesége halálakor visszavonult, 1997-ben bekövetkezett haláláig sokszor kérték ki tanácsát háláchikus kérdésekben.

Gyermekei és unokái – akiknek könyvével mesélt – a világ különböző pontjain követik Schück rabbi útját. Sokan közülük Amerikában és Ausztráliában szolgálnak Chábád rabbiként és küldöttként.

Szétlőtt harckocsi
a Móricz Zsigmond körtéren

ZSIDÓK ÉS ANTISZEMITÁK AZ 1956-OS FORRADALOMBAN

Az 1945-öt követő tíz év társadalmi-politikai változásai az 1956-os forradalom és szabadságharcba torkolltak, amelyben a közvélemény által zsidónak tekintett személyek a barikádok mindkét oldalán megtalálhatók voltak. HARASZTI GYÖRGY ÍRÁSA

1956 ANTISZEMITIZMUSA

1956 október–novemberében nem került sor átfogó antiszemita megmozdulásokra, az egész országra kiterjedő szervezett atrocitásokra. A népfelkelés reprezentatív képviselőinek, hangadóinak akcióiban a peremjelenségként felmerülő zsidóellenesség nem játszott lényegi szerepet, más volt a megmozdulás fő iránya. A kortársak visszaemlékezése és dokumentumok tanúsága szerint a kibontakozó politikai irányzatok sem voltak antiszemita jellegűek, még a konzervatívabb törekvésűek esetében sem. Már csak viszonylag rövid időtartama miatt is a forradalom mentes volt a zsidóellenes célkitűzésektől, más kérdés az antiszemitizmus szórványos felbukkanása.

A ZSIDÓSÁG REAKCIÓI

A magyarországi zsidóság viselkedése rendkívül összetett és paradox volt, reakciói és érzelmei a társadalom más rétegeihez hasonlóan az eufória és a rettegés végpontjai között alteráltak. A forradalmi eseményekkel szimpatizáló zsidó származású értelmiségiek, mint a másik oldalon az apparatcsikok korábban, ha számukra a zsidó problematika egyáltalán felvetődött, újból a magyar nemzeti célokkal való teljes azonosulásról, a totális testvéresülésről vizionáltak.

Andrássy út, jobbra
a Munkácsy Mihály utca torkolata
(1956. október 25. délután)

A „kis-zsidók” történelmi tapasztalatokon edződött ösztöne azonban másképp működött. Október 23-a után közülük sokan féltek a zsidóellenesség kiújulásától, aggódtak, hogy a népfelkelés zsidóüldözésbe fordulhat. Valóban nehéz megítélni, hogy a bukott rendszer exponált képviselőinek felelősségre vonásában, bántalmazásában, munkahelyi eltanácsolásában, a népítéletekben – így az elfogott ávósok esetenkénti meglincselésében – mekkora szerepe volt a társadalomban, az előző évtizedben lappangó módon jelen lévő hagyományos és új zsidóellenes érzelmeknek, és az utóbbival egybemosódó kommunistaellenességnek.

A forradalom második hetében, a Pesti Izraelita hitközség a forradalmat támogató nyilatkozatot adott ki, és bejelentette a kommunista párt járószalagján lévő régi vezetők leváltását – mindez azonban csak kevés figyelmet keltett. Amiképp visszhang nélkül maradt a budapesti rabbi-kar, a csúcsszervként működő Magyar Izraeliták Országos Irodájának és a Pesti Izraelita Hitközség Ideiglenes Forradalmi Bizottságának november 2-i nyilatkozata a Szabad Kossuth Rádióban: „A vallási szabadságát visszanyert magyar zsidóság lelkesen üdvözli a forradalom vívmányait. (...) Egynek érzi magát a szabad hazával. Felkéri a külföldi zsidó szervezeteket, nyújtsanak e sokat szenvedett hős magyar népnek gyors, hathatós anyagi segítséget.”

Szinte az utolsó pillanatban, november 3-án (?) az Országos Rabbiképző Intézet épületében az esetleges antiszemita cselekmények

FORRÁS: JEWISH PUBLIC LIBRARY

kivédésére a korábbi években illegalitásban működő *Bné Ákivá* és *Hásomér hácáir* cionista ifjúsági szervezetek tagjaiból önvédelmi osztag is alakult. A Központi Szociális Bizottság tagjai helytállásának köszönhetően – a gyakorlati ostromállapotban – naponta több mint 2,000 ebéd jutott el a kiosztó-helyekre és megoldották 600 rendkívüli károsult gyorssegélyezését is.

ANTISZEMITIZMUS A FŐVÁROSBAN ÉS VIDÉKEN

Bár helyenként antiszemita jelszavakat kiabáltak, kézzel írott zsidóellenes röplapokat terjesztettek, az ablakokra nyilas- és/vagy horogkeresztet mázoltak, s a házfalakon zsidóellenes falfirkák tűntek fel – köztük az ominózus, azóta is sokat idézett „Icig, most nem viszünk Auschwitz-ig" – a budapesti eseményekben a „zsidó kártya" nem játszott számottevő szerepet. A fővárosban, a zsidó élet centrumában – bár sok nem-zsidó is tartott tőle – nem ütötte fel a fejét a politikai antiszemitizmus. Hogy az antiszemitizmustól való elhatárolódásban milyen mértékben játszott szerepet a '44-es események visszatérésétől való félelem, s esetleges bűntudat, a rasszizmus, „fasizmus" vádja elleni deklarált tiltakozás, a nyugati világ elvárásainak megfelelni akarás és *last but not least,* az idő rövidsége – fél évszázad távlatából nehezen eldönthető.

Nyílt zsidóellenes megmozdulásokra, az antiszemita háttérkultúra, a hétköznapi fajgyűlölet felelevenedésére a verbális inzultustól a pogromig többnyire az ország elmaradottabb részein (Szabolcs, Nyírség, Hajdúság), esetenként azokon a vidéki, zömében agrártelepüléseken került sor, ahol még viszonylag jelentősebb számban éltek a holokauszt után visszatérő, vallási hagyományaikat őrző zsidók. Ők már puszta jelenlétükkel is „adósságukra", a deportálások idején tanúsított közömbösségükre, ingóságuk eltulajdonítására stb. emlékeztették a helybelieket, akik közül sokan lelkiismeret-furdalásukat az egyes zsidók hibáinak, ellenszenves cselekedeteinek, netán bűneinek felnagyításával, általánosításával igyekeztek csillapítani.

Az ilyen helyeken a bűntudatból eredő agresszivitás („többen jöttek vissza, mint amennyit elvittek"), a hagyományos „népi" antiszemitizmus, az egy brosúrával korábbi „keresztény kurzus" öröksége, a szociális, kulturális különbségekből adódó féltékenység, kisebbrendűségi érzés, konkurenciaharc, valamint az alkalmilag újra felbukkanó nyilas csőcselék nyomása és a Rákosi-rendszer kiváltotta, gyakran zsidófóbiával párosult kommunistaellenesség egyszerre, olykor egymásba fonódva jelentkezett. Az atrocitásokat nem „felülről" vagy kívülről inspirálták és/vagy támogatták. A csoportos és személyes indulatok elszabadulása helyi erők műve volt, a társadalmi kontroll meglazulásával gyakran régi-új, vélt vagy valós sérelmek kerültek terítékre. A legtöbb incidensre a közrend felbomlásának időszakában, az események kezdetén került sor, de ezeket a kilengéseket is hamarosan megfékezték az új forradalmi hatóságok.

ELHALLGATOTT ATTROCITÁSOK

Bár a tényleges hatalmi vákuum tízegynéhány napja alatt feljegyzett több ezer kollektív és egyéni akcióhoz képest a zsidóellenes kilengések száma elenyésző, jó okkal feltételezhető, hogy az atrocitások tényleges száma meghaladta a hatalomba visszatért kommunisták által összeállíttatott hírhedett *Fehér Könyv*ekben felsorolt esetekét. Az érintettek közül sokan elhagyták az országot, vagy nagyobb településre, elsősorban a fővárosba, költöztek. A berendezkedő régi-új rendszerrel szembeni ellenérzés is sokakat hallgatásra késztetett.

Október 25-26-án éjjel Tápiógyörgyén megtámadták a helyi zsidó szeretetotthon ápoltjait. Ugyancsak október 25-én Mezőkövesden és Mezőnyáradon a felheccelt emberek zsidókat ütlegeltek, 26-án, Miskolcon két ÁVH-s(nak vélt) zsidót meglincselt a csőcselék. Tarcalon október 26–28-án gyűlésen fordultak a zsidók ellen, később három zsidót megkéseltek, míg október 26-án Hajdúnánásról rombolásról és fosztogatásról van tudomásunk. Itt a felgerjedt, „zsidók és kommunisták" után kutató tömeg súlyosan bántalmazta a zsidó közösség több tagját, vallástanítóját és sakterét. Kisebb-nagyobb incidenseket jelentettek Alsózsolcáról, Balkányból, Balmazújvárosról, Dömsödről, Füzesabonyból, Hajdúszoboszlóról, Kaposvárról, Kisarról, Kiskunhalasról, Kiskunmajsáról, Mándokról, Mérkről, Nyírbátorról, Nyíregyházáról, Ófehértóról, Ózdról, Szarvasról, Tiszabercelről, Tiszakanyárról és Vámospércsről.

Zsidó bevándorlók Montreálban

Füzesgyarmaton egy testvérpár csak a nemzetőrök beavatkozásának köszönhetően szabadult meg a lincseléstől. Kiskunmajsán a tanács zsidó származású begyűjtési felügyelőjét verte agyon a feldühödött tömeg. A forradalom napjaiban Debrecenben az ottani zsidók neveit tartalmazó „halállistát" köröztek (állítólag Nyíregyházán, Mezőcsáton, Törökszentmiklóson, Kiskunhalason, Szolnokon és Újpesten is készült hasonló lajstrom), míg Tarpán a helyi közösség három tagjának felakasztását követelte a tömeg, de végül beérte tettleges bántalmazásukkal. Mátészalkán egy sor zsidóellenes demonstráció történt. A helyi zsidók menekülni, rejtőzködni kényszerültek a lincselő tömeg elől. Az antiszemita izgatáshoz gyakran még zsidók fizikai jelenléte sem volt feltétlenül szükséges, a kommunistákat könnyen minősítették zsidónak és fordítva.

Ellentétben a későbbi kommunista állításokkal a forradalom alatt nem a „felülről”, budapesti utasításra szorították vissza a zsidóellenes megmozdulásokat, mondván, hogy a nyugati demokráciák nem támogatják,

Magyar és egyiptomi menekültek ünneplik a szédert 1956-ban, Londonban.

FORRÁS: JEWISH MUSEUM LONDON

támogathatják azokat az országokat, ahol felüti fejét az antiszemitizmus. Az első napok bizonytalansága után lokális erők, többnyire a választott népi szervezetek, a forradalmi bizottságok számolták fel – nem egyforma hatékonysággal – a spontán feltörő zsidóellenes megnyilvánulásokat, néha a méltányosság rovására, de mindig a vérontás elkerülése érdekében. A legismertebb ilyen incidensben a hajdúnánási Forradalmi Bizottság vezetője a zavargások kitörésekor a tömeg lecsendesítésére néhány „bűnös” zsidót bíróság elé állítás címén lefogatott, majd a település elhagyására szólította fel őket, úgymond – ahogy előttük kifejtette – életük megóvása érdekében.

TÖMEGES ELVÁNDORLÁS – OKOK ÉS KÖVETKEZMÉNYEK

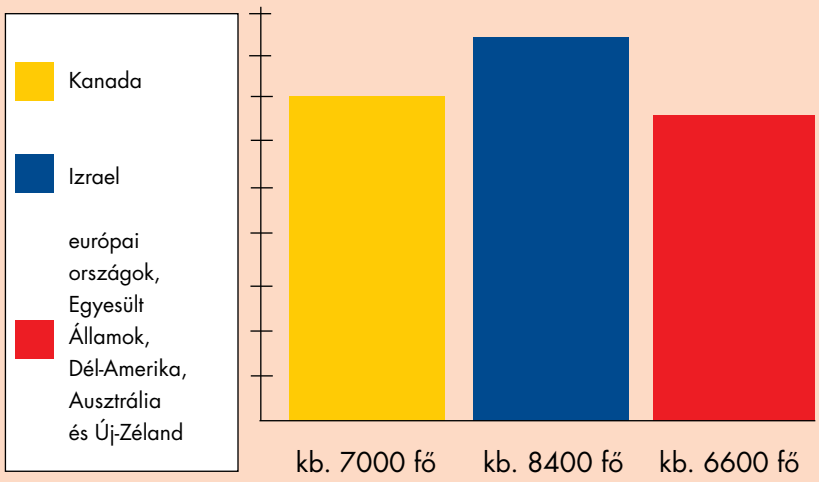
Bár az antiszemita érzések fellángolását a hatalmi központokban mindvégig sikerült elkerülni, a helyi zsidóellenes megnyilvánulások jelentőségét lokális jellegük ellenére sem szabad lekicsinyelnünk. Az erőszakos cselekmények – különösen a Köztársaság téri lincselések hírei – sok zsidóban ambivalens érzéseket váltottak ki. Számos zsidó számára az eseményekről szóló, utólagosan gyakran eltúlzott és eltorzított helyszíni beszámolók, a küszöbönálló további zsidóellenes atrocitásokról, antiszemita hullámról szállongó rémhírek, illetve a kommunista terror-rendszer visszatérésétől, a vasfüggöny újbóli legördülésétől való félelem adta meg az utolsó lökést az emigrálásra, ahogy akkor mondták a disszidálásra.

A zsidók tömeges emigrálásának okainál persze arról sem szabad megfeledkezni, hogy sokan régi terveiket válthatták valóra a határzár ideiglenes lazulásakor. Mindazok, akik már közel tíz éve a távozást fontolgatták – vonatkozik ez elsősorban a Rákosi-rendszerben vallási életükben ellehetetlenített hagyományhű csoportok legöntudatosabb részére, a „proletárdiktatúra” éveiben vagyonában, gazdasági tevékenységében, gyakran személyes szabadságában is korlátozott, polgári mentalitását őrző rétegekre, a háború előtt képzett zsidó szellemi elit jelentős részére, a hajdani cionistákra vagy pusztán családegyesítésekre várókra – kihasználták a kínálkozó lehetőséget.

1956-1957 fordulójára az akkori magyarországi zsidó népesség mintegy 20%-a, körülbelül 20 000-22 000 zsidó (ez az összes „disszidens” körülbelül egytizede) hagyta el az országot. Kisebb mértékben a zsidók kivándorlása még 1957 első felében (most már „törvényes keretek” között, útlevéllel) is folytatódott. A vidéki zsidók zöme kivándorolt, vagy korábbi lakóhelyéről a nagyobb biztonságot nyújtó fővárosba költözött. Bár a kivándorlást hivatalosan csak azoknak engedélyezték, akik katonai szolgálatra alkalmatlanok voltak, de megvesztegetéssel, felajánlásokkal (például „útlevelet lakásért cserébe”), netán egyes hivatalnokok hallgatólagos segítségével az exodus még néhány hónapig eltartott.

A következmény – a veszteséget most „csak” erről az oldalról tekintve – a magyarországi zsidó szervezeti (közösségi, vallási, intézményi stb.) élet minden korábbi mértéket meghaladó meggyengülése volt. A zsidó „társadalom” krémje, hívők és ateisták, a háború előtt képzett gazdasági, műszaki és humán értelmiség jelentős hányada: tekintélyes rabbik, (hit)tudósok, kántorok, metszők, vallási és világi vezetők, orvosok, ügyvédek, mérnökök, közgazdászok, az ideológiailag elkötelezett csoportok legöntudatosabb része – vallásosok és cionisták –, széles kis- és középpolgári rétegek, jómódúak és szegények, vállalkozó szellemű fiatalok valamint kevésbé fiatalok fogtak vándorbotot.

AZ 1956-OS ESEMÉNYEK IDEJÉN ELMENEKÜLT MAGYARORSZÁGI ZSIDÓK MEGOSZLÁSA CÉLORSZÁGOK SZERINT (KB. 20-22 000 FŐ)

HÁBORÚSÁG ZSIDÓ MÓDRA

A hálachá, a zsidó vallásjog az emberi élet minden elképzelhető területére vonatkozik, legyen szó magánéletről, vagy a nép közös ügyeiről. A háborúskodás egyidős az emberiséggel, így nem meglepő, hogy a hadviselésnek komoly hálachikus irodalma van. A zsidó vallásjog hadseregekre és háborúkra vonatkozó szabályainak alapjait a Tórában találjuk meg.

FUCHS JEHOSUA RABBI ÍRÁSA

Hálachikus nézőpontból szemlélve mindössze kétféle háborút különböztetünk meg: a *milchemet micvát* (kötelező háború) és a *milchemet resuszt* (engedélyezett háború). A kötelező háború a következő esetekre utal: Izrael földjének visszafoglalása az egyiptomi rabszolgaság után az ott elő hét néptől; az ámálekiták elleni háború és minden önvédelmi háború. Ez utóbbi azt jelenti, hogy parancsolat és kötelesség a nép számára, hogy megfelelő lépéseket tegyen önmaga védelmére.

törvényei szerint, elköltöznek Izrael határain kívülre, vagy pedig harcolnak. A Midrás beszámol róla, hogy a girgásiak elhagyták az országot és az Örökkévaló szépséges hazát adott nekik Afrikában. A givoniak békét ajánlottak, melyet Józsua el is fogadott. További harminchárom király azonban a maradás mellett döntött, és a harcot választotta.

Egy másik érdekes törvény, hogy egy város ostrománál egy szakaszt nyitva kell hagyni és ezáltal szabad elvonulást biztosítani azoknak, akik el akarnak menekülni. Ezt a törvényt általánosan *bál táschit*nak nevezzük, ami annyit tesz: ne pusztíts. Ezt a parancsolat tiltja, hogy ok nélkül pazaroljunk vagy pusztítsunk. E törvény alapját olyan szabályok képezik, melyek háborúról szólnak, de békeidőben is be kell tartani őket. Ilyenek például, hogy nem szabad kivágni gyümölcsfákat, kiszárítani folyókat, vagy lerombolni épületeket minden ok nélkül.

Természetesen azt is szabályozza a Tóra, kinek kell hadba vonulnia. Így azok, akik nemrégiben házasodtak – vagy éppen nemrégiben ültettek szőlőst, esetleg épp házat építettek, fel vannak mentve. Sőt, már a Tóra is ismeri a lelkiismereti okokat: aki úgy érzi túlságosan fél a háborútól, szintén mentesülhet a szolgálat alól.

A MINDENNAPOK HÁBORÚI

Ahogy ebből a kis összeállításból is látjuk, számtalan területre tér ki a hálachá a háborúk kapcsán. Beszélhetnénk még a hadizsákmány felosztásáról, vagy számos más részletről. Fontos tudnunk, hogy a micvák, amik az egész népre vonatkoznak, hordoznak üzenetet az egyén számára is.

A kötelező háború olyan, mint saját belső harcaink. Mi magunk olyanok vagyunk, mint egy kis város, melyben az egyes személyiségjegyeink igyekeznek hatalomra szert tenni a beszédünk, a gondolataink és a cselekedeteink felett. Kötelességünk belevetni magunkat ebbe a csatába. Ugyanakkor jelen van a *milchemesz resusz,* az engedélyezett háború is. Ezek vonatkoznak azokra a kényes területekre, a szürke zónákra, a kiskapukra, ahol magunkba kell nézni, hogy erényesen cselekszünk-e, elhivatottsággal és szentséggel. Jót cselekszünk-e jó indíttatással? Ahogy az Atyák bölcs tanításaiban olvassuk: ki a hős? Aki legyőzi önmagát!

„Ha kivonulsz háborúba ellenségeid ellen és látsz lovat és szekeret, számosabb népet nálad, ne félj tőlük, mert az Örökkévaló, a te Istened veled van, aki fölhozott téged Egyiptom országából.” (5Mózes 20:1)”

A kétféle háborúra különböző hálachák vonatkoznak, melyek igen bonyolultak és szerteágazóak. Az alábbiakban ezekből adunk ízelítőt.

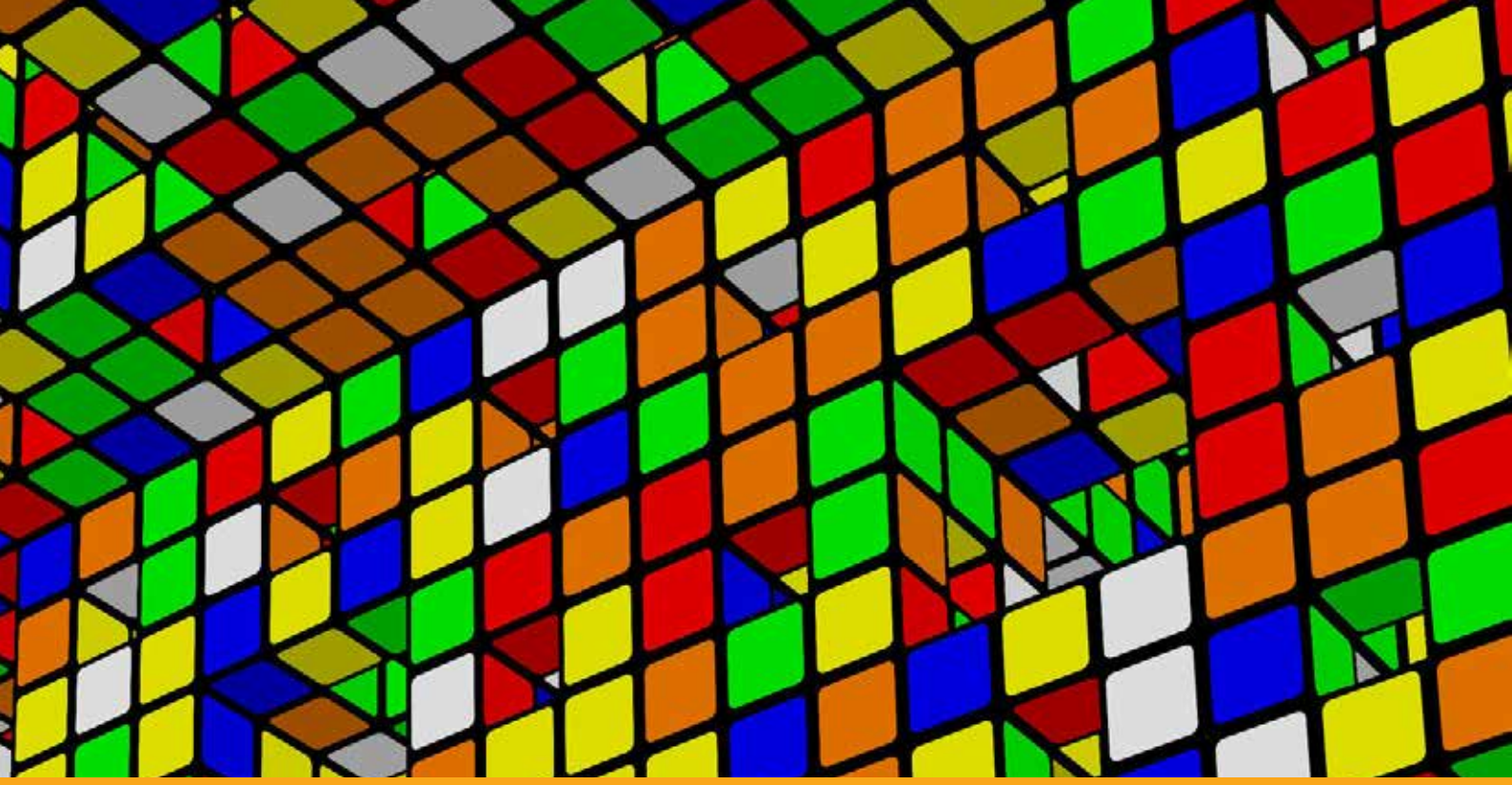
ELSŐ A BÉKÉS MEGOLDÁS!

Erre vonatkozóan sok törvényt találunk a *Softim* hetiszakaszban *(5Mózes* 16:18–21:9.). A Tóra azt mondja: „Ha közeledsz egy városhoz, hogy harcolj ellene, szólítsd föl azt békére.” (*uo.* 20:10). Mielőtt bármilyen támadásba kezdünk, meg kell próbálni békés megoldást találni.

Ez vonatkozik a Szentföld meghódítására is. A Midrás elmondja, hogy Józsua teljesítette ezt a micvát és mielőtt megszállta volna Izrael földjét, először követeket küldött a városokba, jelezve, hogy háború készül ellenük. Tudatta velük, hogy három lehetőségük van: együtt élnek a zsidókkal az Örökkévaló

A SZENT HADITÁBOR

Vannak törvények, melyek a tisztasághoz kapcsolódnak. A Tóra leírja, hogy minden zsidó embercsoportban, legyen az akár egy haditábor, ott a *Söchiná,* az isteni jelenlét. Így aztán bibliai parancs, hogy minden katonának el kell hagynia a tábort, hogy dolgát végezze, és rendelkeznie kell egy speciális kis ásóval, amivel aztán el tudja takarítani a nyomokat.

A NAGY RUBIK-KOCKA DILEMMA

SZABAD-E SÁBESZKOR KIRAKNI A BŰVÖS KOCKÁT?

A gyerekjáték nem az újkor találmánya. A hanukai történetnek is az egyik emblematikus „szereplője" a trenderli (drédel, szevivon)*, ez a kis pörgettyű, amivel gyorsan játszó gyerekek hadának lehetett álcázni egy csapat iskolást. Korunk egyik legismertebb észjátéka a Rubik-kocka. De mit mond róla a hálachá?* **OBERLANDER BÁRUCH RABBIÍRÁSA**

JÁTÉK A TALMUDBAN

A Midrás[1] elmesél egy érdekes történetet egy emberről, aki a végrendeletében azt írta: „a fiam csak azután örökölheti meg a vagyonomat, hogy bolondot csinált magából". A fiú nem értette a kitételt, így elment Joszé bár Jehudá rabbihoz és rabbi Jehudához, a Fejedelemhez, akik úgy döntöttek, Jehosuá ben Korchá rabbitól kérnek tanácsot. Mikor odaértek hozzá, látták, hogy a rabbi négykézláb mászik a szobában, a szájában fűvel – ő volt a szamár, gyermeke pedig húzta őt körbe-körbe. A két rabbi megvárta, míg a kisfiút elvitték, majd bementek Jehosuá rabbihoz, és előadták a kérdésüket. Erre Jehosuá rabbi elkezdett nevetni. „Komolyan mondom nektek, hogy pont ez történt velem most. Ha az embernek gyereke van, akkor sokszor bolondot csinál magából." Vagyis, a fiú csak akkor örökli meg a vagyont, ha már maga is apa lesz.

A játék nem csak kellemes időtöltés, hanem a gyerekek fejlődéséhez is elengedhetetlen, legyen szó finommotorikáról vagy a gondolkozás fejlesztéséről. A gyerekjátékok már a Talmud idejében is ismertek voltak, találunk benne utalást labdával[2], játékszamárral[3], élő vagy nem élő állattal[4], kalappal[5], vagy növényekkel[6] és étellel[7] játszott játékokra. Ismert az is, hogy a talmudi bölcs, Rábá, a piacon olcsón csorba agyagedényeket vett a kisfiának, hogy azokkal játsszon: így nem volt nagy kár, ha eltörte őket[8].

A NAGY RUBIK-KOCKA VITA

A háláchikus irodalomban általában[9] csak a gyerekek kapcsán van szó a játékokról, feltehetően azért,

mert háláchikus szempontból, ha egy felnőttnek szabadideje van, akkor Tórát kell tanulnia…[10] A játékok kapcsán leginkább az a háláchikus kérdés merül fel, melyiket és hogyan szabad szombaton használni. Erről sok érdekes írás jelent meg mostanában a *Zsidó ismeretek tárá*nak legutóbb megjelent, 31. kötetében.

Ezúttal egy éppen most zajló heves rabbinikus vitát szeretnék bemutatni, ami a Rubik-kocka körül lángolt fel az elmúlt években. A héber nyelvben és a háláchikus irodalomban egyaránt „magyar kockának", vagyis *hákubiá háhungárit*nak nevezett játék kapcsán három, szombaton tiltott munkáról lehet tárgyalni. Ezek a következők[11]:

1. ***boné*** – építés, egy tárgy összeállítása;
2. ***covéá*** – festés;
3. ***borér*** – válogatás.

Joszéf Sálom Eliashiv rabbi

BONÉ – ÉPÍTÉS, EGY TÁRGY ÖSSZEÁLLÍTÁSA

Ez a tilalom elsősorban valamilyen épület építésére vonatkozik[12], bár a *Sulchán áruch*[13] elfogadja azt a véleményt, miszerint tárgyakra is vonatkozhat. Ez utóbbiakra azonban mindenképpen érvényes egy másik tilalom, *máke böpátis* (szó szerint: utolsó kalapácsütés), aminek alapján tilos egy munkafolyamatot sábeszkor befejezni[14].

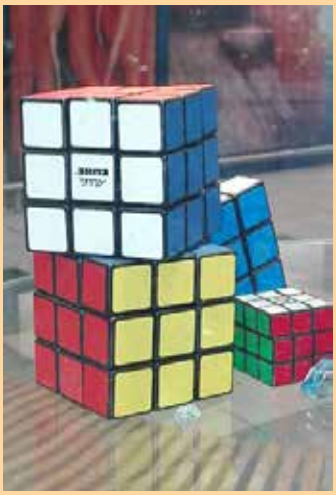
Slomo Zálmán Auerbach (1910–1995) jeruzsálemi rabbi, aki az elsők között vizsgálta a Rubik-kockát háláchikus szempontból, azt mondta[15], hogy a játék során a kockák mozdítása nem számít építésnek. Véleménye szerint a kocka egy összeállított tárgy, és kirakása hasonlít a Talmudban[16] említett darabokból összeállított menórához, amit, ha jomtov előtt összeállítottak, akkor fel szabad állítani. Azonban Auerbach rabbi felhívja a figyelmet arra is, hogy ha egy darab kiesik a Rubik-kockából sábeszkor, akkor azt nem szabad már visszarakni.

COVÉÁ– FESTÉS

Egy másik tárgyalt kérdés, hogy nem számít-e festésnek, ha az egyes oldalakat egyformára „színezzük" a kirakás révén. Ebben a kérdésben gyakran hivatkoznak Joszéf Sálom Eliashiv (1910–2012) jeruzsálemi rabbi tiltó véleményére, sajnos mind a mai napig[17], holott nemrégiben napvilágot látott[18] a cáfolata, melyet Jehudá Kohn melbourne-i rabbi hozott nyilvánosságra.

Ebben Kohn rabbi visszaemlékszik, hogy „több, mint harminc

A RUBIK-KOCKA TÖRTÉNETE

A Rubik-kockát megálmodója, ifj. Rubik Ernő eredetileg a térbeli mozgások szemléltetésére alkotta meg 1974-ben, de a szabadalmi bejegyzésre csak 1977-ben került sor. Ebben az áll, hogy: „A találmány lényege abban van, hogy a nagy kockát alkotó 27 elem, szétszedés, tehát a nagy kocka megbontása nélkül hozhatók új helyzetbe, aminek eléréséhez, egyetlen homológ művelet: a nagy kocka bármelyik lapját alkotó kilenc kis kockának elforgatása szükséges."

A bűvös kocka vagy Rubik-kocka néven világszerte milliók által játszott játék nehezen tört utat az ismertség felé, ám 1980-ban már minden 10. magyar rendelkezett vele. A Rubik-kockát más egyebek között magyar BNV-díjjal és Nívó-díjjal jutalmazták, Angliában pedig Az év játéka-díjjal tüntették ki.

1982-ben bajnokságot is rendeztek a kocka kirakásából. A jelenlegi rekorder Lucas Etter, aki 4.9 másodperc alatt teszi helyére a színes kockákat.

évvel ezelőtt", vagyis a 80-as évek elején hallotta, hogy Eliashiv rabbi véleménye szerint festésnek számít a Rubik-kocka kirakása, így sábeszkor tiltott. „Eldöntöttem a *chávrutám*mal, hogy személyesen akarjuk ezt hallani Eliashiv rabbitól. Elvittünk magunkkal egy Rubik-kockát, megmutattuk a rabbinak, és megkérdeztük, hogy tényleg erre mondta-e, hogy tilos vele játszani, mert festésnek számít. Erre Eliashiv rabbi elnevette magát, és azt mondta: volt nálam egy fiatalember és úgy tette fel a kérdést, hogy van egy kocka, amit, ha megfordítunk, akkor megváltozik a színe. Szabad-e ezzel játszani sábeszkor vagy sem? Erre azt mondtam, hogy tilos, mert, ha megváltozik a színe, az festésnek számít. De mivel itt nem változik valójában a színe, ezért ez természetesen meg van engedve!"

A festés tilalma[19] nem csak arra vonatkozik, ha valaki festékkel fest, hanem – több vélemény szerint – arra is, ha egy keretben összeillesztünk különböző darabokat, amik egy képet adnak ki[20]. Így azt a Rubik-kockát, amin nem színek, hanem oldalanként egy-egy kép van, nem szabad sábeszkor használni[21], de gyerekeknek még ezt is meg lehet engedni[22]. (Ehhez hasonlóan az írás tilalma sem csak arra vonatkozik, ha papírra írunk, hanem arra is – legalábbis felnőtteknek –, ha valaki egymás mellé rak betűket egy keretben [vagy ha egy keretbe illesztett puzzle-t rakunk össze][23], így – hogy játékoknál maradjunk – a Scrabble, aminek kockáit nem keretbe illesztjük, hanem csak egymás mellé rakjuk, megengedett szombaton[24].)

BORÉR – VÁLOGATÁS

Ezzel elérkeztünk a legtöbbet tárgyalt kérdésig, aminek komoly szakirodalma lett az elmúlt években (lásd keretes írásunk). A vita alapja az, hogy szombaton nem szabad válogatni, összekevert dolgokat elkülöníteni[25], mert az egy javító művelet. Nincs különbség abban, hogy mit válogatunk, ételt, ruhát, könyvet, vagy bármi mást, egyaránt tilos[26]. Ez alól az ad felmentést, ha a válogatás az alábbi három feltétel együttes megléte mellett történik[27]:

1. ha kiválogatjuk a jót a rosszból (pl. a szőlőfürtről leszedem a szemeket);
2. ha azonnali használatra válogatjuk, (pl. leszedem a szemeket, hogy rögtön megegyem);
3. ha kézzel válogatunk, és nem egy eszköz felhasználásával.

Ha ezek mind megvannak, akkor ez nem válogatásnak, hanem – példánk esetében – evésnek számít. Ha bármelyik feltételnek nem felel meg a helyzet, pl. a fürtről a rossz szemeket távolítom el és nem a jókat, vagy a jó szemeket szedem le kézzel, sábesz reggel csinálom, de délután tervezem megenni, akkor az tiltott borér munkának számít.

Jekutiel Farkas rabbi

A válogatás tilalma ott is érvényes, ha egy étel egy részét meg akarom enni, más részét pedig nem. Itt a nem kívánt rész számít „szemétnek", és a kívánt rész „ételnek"[28]. Így például, ha a rizibiziből a rizst szeretnénk megenni, de a borsót nem, akkor szabad a rizst kienni és otthagyni a borsót, de a borsót nem szabad eltávolítani a rizsből.

Első látásra a Rubik-kocka kirakása is válogatásnak számít, hiszen az összekevert kockákat rendezzük. Ha ez igaz lenne, akkor csak a három fentiek mellett lenne megengedve a válogatás.

A TILTÓ ÉRVELÉS

Fuchs rabbi szerint[29] azonban különbséget kell tenni a kétféle játékos között. Az egyik, a kezdő, aki mindig csak a következő lépésre koncentrál és eltekeri azt, ami éppen nem kell neki éppen. Ő az eltekeréssel a rosszat válogatja a jóból, ami szombaton tilos. A másik féle játékos a gyakorlott, aki rögtön, ahogy kézbe veszi a kockát, már egy szisztéma szerint kezdi összeállítani, tudva, hogy melyik darabnak hova kell kerülnie. Így neki minden darab „jó", folyamatosan a jót válogatja: ez sábeszkor is megengedett.

Jekutiél Farkas híres magyar származású lubavicsi rabbi Jeruzsálemben, sok háláchikus mű szerzője. Szerinte Rubik-kockázni szombaton azért tilos még a gyakorlott játékosnak is, mert a válogatás nem valamilyen megengedett cél elérésének első lépése, hanem maga a

A RUBIK-KOCKA ATYJA

Ifj. Rubik Ernő 1944-ben született, ötvös-, festő- és szobrásztanulmányokat folytatott. A *Nemzet Művésze* címmel kitüntetett, *Kossuth-díjas,* Prima Primissima-díjas Rubik Ernő változatos pályát járt be: dolgozott szobrászként, építészként, formatervezőként, belsőépítészként, de volt játéktervező is amellett, hogy feltaláló és egyetemi tanár. A Rubik-kockán kívül számos más logikai játék fűződik a nevéhez.

válogatás a cél, hiszen a rendezés által elért sikerélményért válogatunk.

A MEGENGEDŐ ÉRVELÉSEK

Azonban több érvelés szól a fenti tilalom ellen. Lássuk ezeket sorban!

1. Vannak azok, akik szerint[30] a Rubik-kockában valójában nem is lehet válogatni, hiszen az egész kocka az összes darbjával együtt egy egységet alkot, akárhová tekerjük a darabokat, azok továbbra is ennek az egységnek a részei maradnak. Így valójában nincs is összekeveredve semmi, és nem is történik válogatás, így nem is tilos sábeszkor csinálni. (Szemben például egy narancs meghámozásával, amikor a héj a szemét, azt leveszünk és eltávolítjuk a gyümölcsről[31].)

2. Ha a Rubik-kockát felépítő kis kockákat mégis önálló egységeknek tekintjük, akkor sincs gond, mert a kis kockák – a színüktől eltekintve – egy fajtának számíthatnak, és egy fajtán belül nem tilos a válogatás[32], még akkor sem, ha az ember jelen pillanatban csak bizonyos darabokra tart igényt[33].

3. Ha a kis kockákat nem csak önálló egységeknek, de színenként más-más fajtának is tekintjük, akkor sem probléma a sábeszi játék, mivel a Rubik-kocka kirakásánál a „szemetet", nem vesszük ki a kupacból. Olyan ez, mintha egy tele kosáron belül rakosgatnánk ide-oda a darabokat, ami nem számít válogatásnak, hisz egy percig se hagyták el a darabok a keveréket. Ide kapcsolódik az Álter rebbe véleménye[34], mely szerint, ha valakinek beleesik valami a poharába, akkor nem számít válogatásnak, ha a beleesett részt oldalra billenti, hogy meg tudja inni az italának többi részét. A Rubik-kockánál is csak félretesszük a nemkívánt darabot a keveréken belül, nem eltávolítjuk[35].

4. Egy további érvelés szerint a *borér* fogalma magában foglalja, hogy valamilyen javítást végzünk általa. Grünfeld Simon (1860–1930) Büdszentmihály (ma Tiszavasvári) rabbi véleménye szerint[36], az olyan válogatás, ami csak rövid időre szól, és utána újra összekeverednek a darabok, az nem válogatás. Mivel a válogatás egy javító művelet, ezért, ha utána minden marad a régiben, akkor nem történt javítás. Minekutána a Rubik-kockát később úgyis összekeverjük, így ott sem történt válogatás[37].

5. Ugyancsak a *borér* javító voltával érvelnek azok, akik szerint azért nem válogatás kirakni a Rubik-kockát, merthogy azt nem kell megjavítani, az egy tökéletes kocka akár összevissza vannak rajta a színek, akár csoportosítva. A minősége nem változik a kirakástól[38].

6. Ráadásul vannak, akik szerint a Rubik-kocka nincs is összekeverve, hiszen minden kocka jól látható rajta[39]. A *borér* pedig olyan dolgokra vonatkozik, amelyek úgy vannak összekeverve, hogy nem látszik minden darabjuk, takarják egymást.

Összefoglalva tehát egy sima, hagyományos Rubik-kockát, amelyen csak a színeket kell a megfelelő helyre tenni (tehát nem egy ábrát állítunk össze vele), egyértelműen kirakhatunk sábeszkor – vagy legalábbis próbálkozhatunk vele, hátha sikerül.

AZ ELMÚLT ÉVEKBEN SZÜLETETT FŐBB VÉLEMÉNYEK A RUBIK-KOCKA KIRAKÁSÁRÓL A *BORÉR* SZEMPONTJÁBÓL:

1. 1991: Uriel Eisenthal rabbi *Mögilat széfer* című könyvének második kiadása (6:10.): ***megengedi;***
2. 2003: Jekutiél Farkas rabbi: *Sábát köhálachá,* 2. kötet (12. fejezet *biurim* 27.): ***tiltja;***
3. 2016. január (5776. svát): Menáchem Mendel Fuchs rabbi: *Morijá* rabbinikus folyóirat (403-405. szám 258-259. oldal): ***tiltja;***
4. 2016. március (5776. 2ádár): Jáákov Jichák Gordon rabbi: *Or Jiszráél* rabbinikus folyóirat (72. szám 79-83. oldal): ***megengedi;***
5. 2016. április (5776. niszán): Dániel Jákov Trevisz rabbi: *Morijá* folyóirat (406-408. szám 347-352. oldal): ***megengedi;***
6. 2016. június (5776. sziván-támuz): Jochánán Schvadron rabbi: *Bét Áháron vöJiszráél* rabbinikus folyóirat)185. szám 148-154. oldal): ***megengedi.***

[1] *Midrás Tőhilim – Sochér tov*, Buber kiadása, 92:13.; [2] Jeruzsalemi Talmud *Táánit* 4:5; [3] Misna *Kélim* 16:7.; [4] *Sábát* 75a. Maimonidész (*A szombat szabályai* 1:6.) értelmezése szerint, *uo.* 90b., *Böchorot* 35a.; [5] *Zváchim* 88b.; [6] Misna *Kélim* 17:15.; [7] Misna *Tőhárot* 3:8.; [8] *Jomá* 78b.; [9] De lásd *Szánhedrin* 25b. a kockajátékosról.; [10] Lásd még Jáákov Katz: *Jewish Nationalism* (héber) 162. oldal.; [11] Talmud, *Sábát* 73a.; [12] *Sulchán áruch, Orách chájim* 313:7., 315. fejezet; [13] *Uo.* 314:1., *SÁ RSZ* 313:19-20.; [14] *SÁ RSZ* uo. 14.; [15] *Sulchán Slomo – Sábát* 3. kötet 314. oldal 28. lábjegyzet. Lásd még *Chut sáni – Sábát* 2. kötet 36. fejezet 5. lábjegyzet [16] *Bécá* 22a.; [17] *Sálmé Jehudá – Mukce*, Jeruzsálem 2013, *háslámot* a 13. fejezet után; *Svut Jichák – Mláchot sábát* 13. kötet, Jeruzsálem 2015, 24:10.; [18] *Morijá* rabbinikus folyóirat, 406-408. szám, 352. oldal. Lásd még *Chut sáni* uo.; [19] *SÁ RSZ* 320:27-28.; [20] Lásd mindkét vélemény *SÁ RSZ* 340:4.; [21] *Smirát sábát köhilchátá*, 2010 kiadás, 16:25.; *Chut sáni* uo.; [22] *Piszké tsuvot* 340:19. Lásd még *Bét Áháron vöJiszráél* uo. 153-154. oldal; [23] *Smirát sábát köhilchátá* uo. 24.; [24] Lásd még *Zsidó ismeretek tára* uo. 86. oldal.; [25] *SÁ* uo. 319:1.; [26] *SÁ RSZ* uo. 8.; [27] *SÁ* uo. 1.; [28] *SÁ* uo. 3.; [29] *Morijá* uo. 259. oldal; [30] *Morijá*-Trevisz *uo.* 351. oldal; [31] *SÁ* 321:19. RöMÁ.; [32] *Bét Áháron vöJiszráél* uo. 151. oldal; [33] *SÁ* 319:3. RöMÁ.; [34] *Szidur Ádmur házákén, Hilchátá rábátá lösábátá*; *SÁ RSZ* 2. kötet 902. oldal; [35] *Mögilat széfer* uo., *Bét Áháron vöJiszráél* uo. 150. oldal, *Morijá*-Trevisz *uo.* 351. oldal, *Or Jiszráél* uo. 80. oldal.; [36] *MáHáRSáG* responsum 1. kötet 37. fejezet. Idézi *Minchát Jichák* responsum 1. kötet 109:8.; [37] *Bét Áháron vöJiszráél* uo. 149. oldal végén; [38] *Uo.* 149. oldal, *Morijá*-Trevisz *uo.* 349. oldal; [39] *Mögilat széfer* uo., *Bét Áháron vöJiszráél* uo. 150. oldal, *Morijá*-Trevisz *uo.* 347-348. oldal, *Or Jiszráél* uo. 81. oldal.

ÚJ ZSIDÓ KÖZÉPISKOLA STARTOL

HAGYOMÁNYOK ÉS KORSZERŰ ISMERETEK A MAIMONIDÉSZ GIMNÁZIUMBAN

Magas színvonalú világi és vallási tudás, elkötelezett, küldetéstudatos tanári kar, kis létszámú osztályok, személyes figyelem, tehetséggondozás, önbizalom – ezt ígéri a 2017 szeptemberében kapuit megnyitó új középiskola: a Maimonidész Angol-Magyar Kéttannyelvű Zsidó Gimnázium. LEFKOVICS ZSÓFI ÍRÁSA

Az iskola mottója: „Tanítsd az ifjút a maga útja szerint, ha megöregszik sem tér majd le róla” (*Példabeszédek* 22:6.). A gimnázium megálmodója, az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH), hosszú előkészítő munka után olyan céllal hozta létre ezt az intézményt, hogy a tanulók megtalálhassák és fejleszthessék tehetségüket, és útravalót kapjanak ahhoz, hogy megállják a helyüket Magyarországon, vagy bárhol a világban, magas szintű tudással mind a világi, mind a vallási tanokból.

– Azért választottuk Maimonidészt iskolánk névadójának, mert ez a kiváló középkori zsidó szellemi óriás, gondolkodó, filozófus és orvos személyében kifejezi, mennyire fontos mind az alapos vallási tudás, mind a világi tárgyak magas szintű ismerete – mondja *Köves Slomó,* a gimnázium alapítója.

Az iskola tehát szeptemberben startol, hamarosan itt a jelentkezés ideje. *Forrás-Biró Aletta,* pedagógiai tanácsadó, iskolapszichológus elmondta, hogy zajlik a pedagógiai program véglegesítése, melyben a magas színvonalú világi tantárgyi oktatás mellett a vallási tantárgyak is nagy hangsúlyt kapnak. A diákok alaposan megismerhetik a Tórát, a zsidó törvényeket és történelmet, megismerkednek a Próféták könyvével és a zsidó világszemlélettel – sok minden más mellett.

– Úgy gondoljuk, hogy egyik oldalra sem billenhet a mérleg, a

Forrás-Biró Aletta

vallást és a világi ismereteket egyensúlyban tanítjuk majd, olyannyira, hogy a tanárok egymásra épülő tudást adnak át a gyerekeknek. A világi és vallási tárgyakat nem egymás rovására tanítjuk, hanem olyan mó-

don, hogy a többféle tudás támogassa egymást. Ennek érdekében a vallási és világi tanárok szoros együttműködése elengedhetetlen. – mondja *Forrás-Biró Aletta*. – Ehhez olyan tanárokat kerestünk a tantestületbe, akikről biztosan tudjuk, hogy magas színvonalon, személyes odafigyeléssel, tehetséggondozással egyengetik a diákok útját. Jönnek hozzánk tanítani ELTE gyakorlóiskoláiból, a Berzsenyiből, illetve olyan kollégák, akik a Lauderben tanítottak. Emellett teret engedünk tehetséges pályakezdő fiataloknak is, akik szakmai mentorral együtt segítik a tanulókat, ezt a nemzetközileg bevált modellt is bevezetjük a Maimonidész gimnáziumban. – teszi hozzá a szakember.

KÉPES VAGY RÁ!

Dr. Majoros Mária, számos tanulmány és oktatási szakkönyv szerzője, aki az intézmény matematika szakos oktatója, aki egyben az intézmény matematikai tantervét is összeállít-

Dr. Majoros Mária

ja, fontosnak tartja, hogy a gyerekek lehetőséget kapjanak arra, hogy felismerjék a saját tehetségüket, önbecsülést és önbizalmat kapjanak tanulmányaik során:

– Keressék meg magukban a tehetséget, mert van! – mondja a szakember – Mindenki tehetséges valamiben! A legfontosabb elv, amivel érettségi után útjukra bocsátjuk a tanulókat: bízz önmagadban, keresd meg a belső erőforrásaidat, és képes leszel megoldani azt.

A speciális tantervű iskola 1 + 4 osztályos kéttannyelvű gimnázium, ahol a diákok az első, nyelvi előkészítő évben heti tizenhat órában tanulják az angolt, emellett heti tíz órában ismerkednek a zsidó tudományok alapjaival és további tíz órában biztosított számukra a világi tantárgyak szinten tartása. Az angol nyelv a későbbiekben is nagy hangsúlyt kap: cserediák programmal külföldi tanulásra is lehetőség nyílik. A diákok legalább egy szemesztert egy külföldi, amerikai, angol vagy izraeli gimnáziumban tölthetnek. Ennek megfelelően a gimnázium több külföldi, középfokú oktatást biztosító testvérintézménnyel is felvette a kapcsolatot.

Ezután következik négy év, ahol az angol nyelv továbbra is nagy hangsúlyt kap. Emellett a diákok héberül is megtanulnak, sőt, lehetőség van egy harmadik nyelv elsajátítására is.

IMÁK ÉS AMI MÖGÖTTÜK VAN

A nyelvek és a világi tárgyak mellett a vallási ismeretek elsajátításának is fontos szerepet szánnak:

– Átfogó vallási oktatást szeretnénk nyújtani minden gyereknek,

Herrman Judit

olyanoknak is, akiknél az alapokkal kell kezdenünk és olyan diákoknak is, akik akár komoly vallási háttérrel rendelkeznek. A tudáson kívül olyan érzelmi és morális pluszt kapnak a diákok, amit egész életük során hasznosítani tudnak majd. Azon túl, hogy megtanulják majd például az imákat, megismerhetik azok hátterét és jelentőségét, így ha zsinagógában járnak – bárhol a világon – otthonosan érezhetik magukat. – mondja *Herrman Judit* igazgatóhelyettes.

MI KELL A JELENTKEZÉSHEZ?

A gimnázium felkészíti a diákokat az érettségire, és olyan tudást ad, amivel szabad lesz a pálya mind a hazai, mind a külföldi felsőoktatási intézmények felé. A Maimondiész Gimnázium 2017 szeptemberétől várja azokat a tanulókat, akik az általános iskola 8. osztályának elvégzését követően egy kétnyelvű oktatást biztosító, a zsidó kultúrával kapcsolatban is komoly ismereteket átadó gimnáziumban képzelik el jövőjüket. A jelentkezéshez szükséges egy ajánlólevél az osztályfőnöktől, a tanulói érdemjegyei, egy motivációs levél. Ezután következhet majd a személyes elbeszélgetés a leendő diákkal és a szülőkkel, mert az iskolának fontos, hogy azonos céljaik legyenek a gyerekekkel, szülőkkel. A gimnáziumban zsidó gyerekeket várnak, akiknek – külföldi támogatók segítségével – ingyenes lesz a tanulás.

MAIMONIDÉSZ

Részletek és érdeklődés:
Maimonidész Gimnázium
www.zsidogimnazium.hu
info@zsidogimnazium.hu

EGY HÉT MAGYARORSZÁGON EGÉSZ ÉVRE FELTÖLT

Interjú MOJSE CHÁIM ZORGER kántorral

A Zorger család neve nem ismeretlen Budapesten. Mirjám (Miri) Zorgert Izraelben egyfajta ortodox Jamie Oliverként tartják számon, saját rádióműsora és számos szakácskönyve van és aktívan részt vett a budapesti Carmel kóser étterem menüjének kialakításában is. Férje, Jechezkel (Chezki) Zorger és legidősebb fiuk, Mojse Cháim immáron harmadik éve töltik a nagyünnepeket Magyarországon. Apa és fia kántorok, hangjukkal elkápráztatták már a közönséget Bné Báráktól Antwerpenig, az idei a harmadik Ros Hásáná és Jom Kipur, melyet Budapesten töltöttek. MOJSE CHÁIM ZORGER*rel beszélgettünk.* MEGYERI ANDRÁS JONATÁN INTERJÚJA

NÉVJEGY

MOJSE CHÁIM ZORGER
- SZÜLETETT: 1986
- FOGLALKOZÁSA: kántor
- CSALÁD: négy gyermek édesapja

Harmadik éve töltitek a nagyünnepeket a Budapesti Chábád közösségben. Van magyar kötődése a családnak?
Hogyne. Édesapám szülei Kiskunhalasról, illetve Bodrogkeresztúrról származnak, a háború után Nyíregyházán éltek, amikor a vallásos élet végképp ellehetetlenült a magyar vidéken, kivándoroltak Izraelbe.

Akkor tehát a magyar gyökerek neked szinte természetesek voltak. Miben nyilvánult meg ez leginkább?
Talán a magyar ételekben. A mai napig gyakran készít édesanyám becsináltat, csalamádét, töltöttkáposztát és még sok magyaros ételt.

Hogy kerültetek ismét haza?
Édesapám egy ideig kóser tejet készített és szállított Bécsbe Magyarországról, később édesanyám került kapcsolatba Smuel Oirechmannal és a Carmel étteremmel. Egyik alkalommal én is elkísértem, és lehetőségem nyílt néhány hónapot itt tölteni.

Emlékszel még az első benyomásodra Budapestről?
Az első benyomásom az volt, hogy Budapesten szinte egyáltalán nincs zsidó élet. Majd amikor kapcsolatba kerültem a Chábád rabbijaival és a közösséggel, láttam, hogy van egy nem is kicsi, de talán picit rejtett világ, itt Budapest szívében. Tulajdonképpen a szemem előtt óriási változások és fejlődés zajlott. Óriási. Megújult a kóser élelmiszer-ellátás, megnyílt a kóser piac, zsinagóga-felújítások és ki tudja, még mi minden. Jó érzés volt ezt látni.

Úgy tűnik sikerült jó kapcsolatot kialakítanod a közösség tagjaival...
Nagyon büszke vagyok arra, hogy olyan fiatalembereket és családokat ismerhettem meg, akik ebben a fantasztikus városban segítik a közösség fejlődését. Erős Iván, Klein Peti, Klopfer Dávid, Győrfi Laci és még sokan mások, akikre lehet alapozni a további építkezéskor. Együtt ültünk néhányszor péntek esténként Óbudán és azt kell mondjam, otthon éreztem magam, valóságos családban. Édesapámnak idén *Bné Brák*ban felajánlottak egy kántori pozíciót a nagyünnepekre, tisztességes javadalmazásért, de nem vállalta el, azt mondta, ez a hét egy évben egyszer Budapesten feltöltődés az egész évre.

Én személy szerint hasonlóan érzek. Ezt az egy hetet várom egész évben, el nem cserélném semmire.

Bizonyára sokat utaztatok vidéken is, merre jártatok?
Természetesen nem maradhatott ki Pozsony, a *Chátám Szófer* sírja, Sátoraljaújhely a *Jiszmách Mojse* nyughelye és Bodrogkeresztúr sem, ahol dédszüleim nyugszanak, a Bogler család, akik eredetileg Lengyelországból származtak. Dédapám 35 évig volt *sakter* Bodrogkeresztúron, dédanyám pedig szakács volt Reb Sájelénél.

Úgy tűnik, Reb Sájele ismét nagyon népszerű – ha szabad ilyet mondani – a vallásos és talán nem csak a vallásos zsidók körében. Egyre nagyobb számban érkeznek a sírjához mindenhonnan a világból a segítségét kérni.
Valóban. Reb Sájeléhez ezrek látogatnak a *jorcájt*jakor, de az más egész év során. Közismert, hogy az égből segít mindenkinek, aki hozzáfordul, lett légyen az *párnosze* (megélhetés), *siduch* (házassági kérdések) vagy egyéb ügyben. Reb Sájele segít mindenkinek, bármilyen háttérrel érkeznek is. Szerencsések vagytok itt Magyarországon, hogy ilyen közel van hozzátok Reb Sájele.

Te nemcsak vallásos zsidó vagy, de hagyományosan öltözködsz. Kaftán, pajesz, ahogy kell. Hogy látod az antiszemitizmus helyzetét Magyarországon és Európában?
Sokáig éltem Antwerpenben. Ott igazán érezni az antiszemitizmust. Minden zsidó intézmény előtt fegyveres katonák őrzik a rendet. Nem biztonsági őrök, katonák gépfegyverrel. A gyermekeim, akik oda jártak *chéder*be, név szerint ismerték az összes katonát. És nem csak a muszlimok felől érezni az antiszemitizmust. Számtalan alkalommal szidalmaztak. Ez Magyarországon például még egyszer sem fordult elő velem.

Hadd meséljek valamit. Mikor először voltam itt, megkérdeztem Köves Slomót rabbit, hogy esetleg érdemes-e, hogy is mondjam, sportosabban öltözködnöm, mert bár igen ragaszkodom a haszid viselethez, nem tudtam mi ajánlatos errefelé. Köves rabbi azt mondta: épp ellenkezőleg. Minél „zsidósabb", annál jobb. Jobb, ha látják, megszokják az emberek, hiszen nem is olyan régen sok ezer zsidó járt ilyen viseletben ezeken az utcákon. Azt válaszoltam, hogy Belgiumban sokan azt mondják, hogy ez az öltözködés kihívó lehet. Erre Köves rabbi azt mondta, pont fordítva. Ez igazi *kidus Hásém* (Isten nevének megszentelése). Ha pedig akár egy zsidót is közelebb hoz az érdeklődés, azzal mindenki csak nyer!

Egyik péntek este történt itt velem Budapesten, hogy az Intercontinental szállóban volt egy rendezvény, és a Carmel étteremmel együtt én is ott voltam. Hazafelé természetesen, *sábesz* lévén gyalog kellett jönnöm, természetesen kaftánban, hosszú fehér zokniban, strájmlival. Az út felénél eszembe jutott, hogy talán nem volt ez olyan jó ötlet, de senki még csak meg sem nézett. Mígnem a Király utcában, ahol péntek este sokan buliznak, néhány izraeli diák odajött hozzám, majd sikerült őket másnapra zsinagógába invitálnom. Erre gondolhatott Köves rabbi, amikor azt tanácsolta, ne féljek.

A Jom Kipuri ima nagyon magasztos. Minden mondat, minden, az ember szívének mélyéről szól. Van mégis olyan rész, amely különösen közel áll hozzád?
Természetesen! Először is a Kol Nidré, ami azért is különleges, mert aznap este mindenki eljön a zsinagógába, még azok is, akik az év egyéb részében nem. Jó érzés a *bimá*ról letekinteni és végignézni az arcokon. Mindenki eljön, hogy együtt legyünk és együtt kérjük a Teremtő segítségét, és imádkozzunk egy jó évért. Azután persze nem meglepő, hogy ez az *Uneszáne Tokéf* kezdetű ima áll különösen közel hozzám. Úgy érzem, hogy ebben az imában benne van az egész zsidó nép minden szeretete, öröme és bánata. Ezt az imát édesapámmal a híres Smuel Malavsky által szerzett dallamra énekeljük. Még akkor is, ha valaki nem ismeri a szöveget, a szavak értelmét, a dallam mindenkinek szívét megnyitja, biztos vagyok benne.

Kántorkoncert az budai zsinagógában, 2014

„AKINEK NINCS MÚLTJA, ANNAK NINCS JELENE ÉS NINCS JÖVŐJE”

HOLOKAUSZT-OKTATÁS A PÁZMÁNYON

Egy éve oktatják a Holokauszt és emlékezete című tárgyat a Pázmány Péter Katolikus egyetemen. A kurzus kötelező, a diplomaszerzés feltétele. SZUROMI SZABOLCS *rektorral a tantárgy bevezetéséről, tapasztalatairól és emlékezésről beszélgettünk.* ÓNODY-MOLNÁR DÓRA ÍRÁSA

NÉVJEGY

SZUROMI SZABOLCS
- SZÜLETETT: 1972
- FOGLALKOZÁSA: kánonjogász, teológus, egyetemi tanár; a Pázmány Péter Katolikus Egyetem rektora

Nagy vihart kavart, amikor egy bő évvel ezelőtt ön bejelentette, hogy a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen a diplomaszerzés egyik feltétele lesz a Holokauszt és emlékezete című tárgy teljesítése. Azóta egy tanév már eltelt, lassan a másodiknak is derekán járunk. Nyilván vannak már hallgatói és oktatói tapasztalatok. Ön hogyan értékeli ezt az egy évet?
Ha röviden kéne összefoglalnom, nyugodtan mondhatom, hogy sikeres volt ez az egy év. Az előző tanévben 1785 diák hallgatta ezt a tárgyat. 97 százalékuk jelesre teljesítette. Senki nem bukott meg belőle. Mindez azt mutatja, hogy azok a félelmek, miszerint a kezdeményezés kontraproduktív lesz, alaptalanok voltak. Persze egyetlen évből még nem lehet levonni hosszú távú következtetést.

Tulajdonképpen mi volt a célja a tárgy bevezetésével?
Magyarországon a vészkorszak eseményeihez a jelenlegi egyetemista korosztály alapvetően kétfajta módon viszonyul. Elnézést, hogy ennyire leegyszerűsítem. Kezdem a pozitívabbal, ők a semlegesek, akiket ez a téma egyszerűen nem érdekel. Ők úgy tekintenek erre a korszakra, mint a legtöbb régi eseményre: ez a múlt, mi nem ebben a világban élünk, nem kell a sebeket feltépni, mert azok csak fájnak. Ők azt mondják: egy boldog, kiegyensúlyozott jövőt szeretnénk, ahol az teljesül, amit elképzelünk. Végül is, a gondolatsor második fele teljesen érthető. Viszont ellentétben áll azzal az alapvető elvvel, hogy akinek nincs múltja, annak nincs jelene és nincs jövője. A kurzus bejelentésekor ezért utaltam a közismeret súlyos hanyatlására. A másik csoportba azok tartoznak, akik negatívan viszonyulnak a témához. Ezen belül széles a skála, attól kezdve, hogy „túl sokat beszélünk” erről a történetről egészen a holokaussztagadásig. Ezt a két csoportot egy heti negyvenöt perces kurzus nyilvánvalóan nem változtatja meg lényegileg. Egyet tud tenni. Azok közül, akik eddig nem gondolkodtak el, hogy a múlt befolyásolja a jelent és befolyásolja a jövőt is, a kurzus kapcsán talán néhányan elgondolkodnak.

Hallgatói visszajelzés?
Az előadásokat vastaps kísérte. Egyszer volt mindösszesen provokáció, nem a hallgatók részéről, ami végül is nem érte el a célját. A hallgatók egyszerűen úgy viszonyultak a kezdeményezéshez, mint egy újabb tárgyhoz.

A bírálók egy része azt mondta, hogy a kurzus azért lesz kontraproduktív, mert ami kötelező, az eleve elutasítást szül. Ezt az érvet mérlegelték?
Kötelező tárgyak mindig voltak. Ha a jogi képzésből kihagyom a római jogot, ami kötelező, akkor összeomlik az egész jogászoktatásunk, hiszen a magyar polgári törvénykönyv alapvetően

kontinentális jogrendszerre, az pedig a római jogra épül. Ha nem tanulja meg valaki a római jogot, akkor a magánjogot nem tudja értelmezni. Nem osztom azt az álláspontot, hogy ami kötelező, az eleve ellenérzést kelt, persze ez függ a tárgytól is. A kérdés nem így merül fel szerintem. Hanem úgy, hogy egy identitás jellegű tárgy, lehet-e fakultatív. Én még ahhoz a korosztályhoz tartozom, amelynek az egyetemi oktatásában voltak kötelező tárgyak, választott tárgyak és kötelezően választható tárgyak. Ezeket fel kellett venni valamikor a képzés során, de hogy melyik félévben, attól függött, ki hogyan osztja be az idejét. A kreditrendszerben ma már ajánlják, melyik félévben mit vegyenek fel. Mi azt ajánljuk, hogy a *Holokauszt és emlékezete* című tantárgyat az első két év valamelyikében vegyék fel a hallgatók.

A bejelentés utáni vita ön szerint a szakkal kapcsolatos pedagógiai kérdésekről szólt vagy valami egészen másról?

A kialakult vitáknak a lényege nem a szakról szólt, hanem a szak megindításához hozzászóló kommentárokat kommentálták. Igazából azt a kérdést nem tette fel senki, hogy egy katolikus intézményhez miként kapcsolódik a *Holokauszt és emlékezete* tárgy – viszont megpróbálták a bevezetés indokát kitalálni. Megmondom őszintén, nem sikerült. A jóindulat ebben az esetben nem nagyon játszott szerepet.

Ez meglepte önt?

Természetesnek vettem, hogy lesz negatív visszhangja a bejelentésnek. A holokauszt 70. évfordulója sem volt kiegyensúlyozott. Ugyanakkor ez az évforduló egybeesett a *Nostra aetate* kiadásának ötvenedik évfordulójával (a II. vatikáni zsinaton kiadott, a katolikus egyház és a többi vallás kapcsolatát tárgyaló történelmi jelentőségű nyilatkozat elítélte az antiszemitizmust – *a szerk.*) A szöveg nem csak a zsidóságról szól, de a zsidósággal való kapcsolat és a holokauszt kérdése uralja a dokumentumot. Logikusan. Hiszen nem véletlenül mondja számtalan esetben a pápa a zsidó vallásra, hogy az idősebb testvér. A katolikus egyház viszonya a többi vallási közösséghez más jellegű, mint a zsidósághoz való viszonya. A katolikusok, hozzáteszem, a keresztények, vallása két írott dokumentumon nyugszik. Az egyik az Ószövetség, a másik az Újszövetség. A kereszténység identitása az Ószövetség által meghatározott identitás. Ha ezt az alapot, amit Joseph Ratzinger még bíborosként a kereszténység gyökerének nevezett, valaki el akarja pusztítani, akkor a kereszténységet is vele együtt pusztítja el. Ezt szimbolizálja, hogy nagyon sok keresztény, azon belül katolikus ember halt meg a haláltáborokban. Ezért mondom azt, hogy ez a katolikus egyház identitásának kérdése. A holokausztban az egyház is meghalt, a vallási tanítás is meghalt. Az identitás nem lehet fakultatív. Megtörtént a világtörténelemben az a katasztrófa, amely ártatlan emberek tömegeinek olyan embertelen módszerrel történő kiirtását eredményezte, amelyet elképzelni is borzalmas, és ehhez jól képzett emberek asszisztáltak. Emellett nem mehet el a katolikus egyház úgy, hogy amikor valaki betöltötte a 18. életévét, ne tudjon róla semmit, és ne tudja megmondani, miért nem szabad, hogy ilyen még egyszer megtörténjen. Nem értem, ez miért forradalmi felvetés és mi vele a probléma.

Talán azért forradalmi, mert az elmúlt évtizedekben nem ez a szemlélet volt jellemző Magyarországon.

Pedig a Nostra aetate dokumentum mellett említhetjük II. János Pál pápa néhány megnyilatkozását arról, hogy a katolikus egyetem küldetéséhez szorosan hozzátartozik a zsidósággal való kapcsolat pozitív bemutatása és az emlékezés. Ha innen nézzük, akkor a Pázmány Péter Katolikus Egyetem adósságot törlesztett azzal, hogy ezt a tárgyat tavaly bevezette, mert a II. vatikáni zsinat és II. János Pál pápa megjegyzéseivel az áll összhangban.

A holokausztra való emlékezés a katolikus hitből következik?

Nem véletlen, hogy a bejelentéskor és azóta is együtt említem a *Holokauszt és emlékezete* tárgyat a *Bevezetés a katolikus hit rendszerébe* című tárggyal. A két tárgynak más a célja, más a tartalma, de mindkettőnek identitástartalma van. Az utóbbi kurzuson természetesen nem a hallgatók hitét osztályozzuk. A képzés azt a célt szolgálja, hogy aki egy katolikus egyetemen részt vesz bármilyen jellegű oktatásban, az tudja, hogy a katolikus egyháznak mik az alapvető elvei, mit tanít, miben különbözik más egyházaktól és mik a kapcsolódási pontok. Ez egy hittan jellegű tárgy, miközben akik hallgatják, nem feltételül vallják azt a hitet, amit hallgatnak. A jogi karon volt egy rabbi hallgatóm. Felmentést kért a tárgy alól, azon az alapon, hogy ismeri az Ószövetséget. Azt mondtam, rendben, az összes olyan tétel alól megadom a felmentést, ami az Ószövetségről szól, de az azutáni rész is hozzátartozik a képzéshez. Ez egy kedves történet, jól mutatja, hogyan viszonyulunk ehhez a tárgyhoz.

A *Holokauszt és emlékezete* kurzussal ugyanez a helyzet. Senki sem gondolhatja komolyan, hogy egy informatikust holokauszt-szakértőnek akarunk nevelni. Az, ami a II. világháborúban történt, az emberiség egész gondolkodását, kultúráját megváltoztatta. Genocídiumról beszélünk. Kapott is kritikát az egyetem, hogy miért pont a holokausztot választottuk a sok népirtás közül. Miközben megalapítottuk az örmény tanszéket, és én magam nyitottam meg az „örmény genocídium" című konferenciát. Erre azt a kritikát kaptam, hogy mi van Trianonnal.

És mit válaszolt rá?
Azt, hogy a zsidóság teljes megsemmisítésének terve Európában született, a megvalósítását Európában hajtották végre, a holokauszt megváltoztatta a filozófiát, megváltoztatta az irodalmat, megváltoztatta még a műszaki tudományokat is, hiszen az a számos kutató, aki például Magyarországot elhagyta az Egyesült Államokba vándorolt. És akkor még nem beszéltem a zenéről. Nincs olyan területe a kultúrának, amin ne változtatott volna a holokauszt. A történelemben olyan, hogy egy konkrét közösséget teljes egészében meg akarjanak semmisíteni, ehhez pontos terveket készítenek és az összes lépést végigviszik, máskor nem történt. Ezt nem lehet vitatni.

Az elmúlt egy év tapasztalatai alapján változik a képzés tartalma?
Márciusban kint voltam Jeruzsálemben, a Szentszék és Izrael állam diplomáciai kapcsolata-felvételének évfordulójára meghívtak tíz katolikus egyetemi rektort. Alkalmam volt végigmenni a mostani Yad Vashem kiállításon. A múzeum idegenvezetője, egy holokauszt túlélő felesége, személyes élményeket mondott el. A Yad Vashem-ben úgy gondolják, hogy amíg még élnek a túlélők, addig ők beszéljenek. Folyamatosan veszik fel az interjúkat és egyre több olyan helyiség van a múzeumban, ahol beszámolókat lehet hallani. Ilyen irányba változtattunk a programon. A Nostra aetate dokumentum ismertetése nyilvánvalóan nem maradhat el. Ahogy az alapvető történelmi dátumok és események ismertetése sem. De ebben a szemeszterben a kurzus gerincét már a holokauszt túlélők beszámolói jelentik. Elmondják, mi történt velük. És most visszakanyarodunk ahhoz a kérdéshez, mennyire lehet ez produktív vagy kontraproduktív. Azóta a Gregoriana Pápai Egyetem meghirdette a saját kurzusát Rómában, és tőlünk kért kölcsön professzorokat.

Éppen kérdezni szerettem volna, hogy hányan jelentkeztek, hogy indítanának hasonló kurzust, amihez módszertani segítséget kérnek?
Módszertani segítséget sokan kértek.

Önök a Jeruzsálemi Egyetemtől kaptak segítséget.
Ezt is kritikával illették, mondván, hogy miért Rafael Vágótól kérem az anyagot. Megint: mi a kérdés? Nem történész szakos hallgatók számára akarunk indítani egy akadémiai kutatási programot a holokausztról. Hasonlóan a hittanhoz, valaminek a megismertetését szeretnénk úgy, hogy megértse a hallgató: az ami történt, befolyásolja az ő jelenét. Az, hogy ő (azaz a hallgató) itt van ezen az egyetemen, nem független attól, hogy mi történt a II. világháborúban.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem mennyire képviseli e tekintetben a katolikus egyház gyarkolatát?
Szerzetesként minden este végighallgatom a *Martyrologium Romanum*ot (a katolikus egyház mártírjainak névsorát – *a szerk.*), ezt hallom és cseng a fülemben. Az, hogy a francia forradalomban nagyon sok katolikus meghalt, köztudomású. Viszont összehasonlíthatatlanul több vértanú volt a holokauszt áldozata. Erről nem beszélünk. Innentől kezdve nem mondhatja egy hívő katolikus sem, hogy nem foglalkozik ezzel. A 70. évforduló kapcsán egy konferencián tartottam előadást, amit közösen szerveztünk a Nunciatúrával. Ahhoz elég alaposan végignéztem a terézvárosi anyakönyveket. Megdöbbentő volt, hogy az 1944-es időszakban egy nap alatt hány keresztlevelet állítottak ki, az akkori előírásokkal szemben. Mert elméletileg ugye a katekézisen részt kellett volna venni, ami ilyen mennyiségben lehetetlen. Ezek az információk nem tartoznak a mindennapos közismerethez.

Az egyházi közoktatásból keresték a kurzus kapcsán? Vagy olyan egyházak, amelyek egyetemeket is fenntartanak?
Nem. Az ELTE-ről kerestek meg, és a CEU részéről. Lavinát nem indítottunk el. Különféle zsidó közösségek és intézmények részéről nagyon sok anyagot kaptunk, ami segíti az oktatást.

A semleges fiatalok attitűdje hogyan változtatható meg?
Az, hogy a holokauszttal kapcsolatosan ennyire neutrálissá vált a fiatalok egy része, az általános probléma, ami nem csak Magyarországon figyelhető meg. Mivel senki nem hívta fel a figyelmüket arra, hogy ez egy fontos kérdés, hogy ez hozzátartozik az életükhöz, ezért nem foglalkoznak vele. Ez a korosztály olyan dolgokon tud megdöbbenni, amin az idősebb korosztály már nem, van bennük jó érzés. Ez azt jelenti, hogy van remény. Nem elsődlegesen olyan adatokkal kell terhelni őket, amelyekből vizsgázni kell. Azt kell megértetnünk, hogy amit hall, az hozzá tartozik az identitásához, hogy megtörtént. És aki ott ül vele szemben, aki elmondja, hogy vele mi történt, az segít megérteni azt, ami Magyarországon, Európában és amúgy az egész világon történik. Az internet másodpercek alatt jót és rosszat a világ egyik végéről a másik végére közvetít. Minden mindenre befolyással van. Ha az új generációban kellő időben kialakul az érzékenység a másik ember irányába, akkor talán lesznek olyan közösségek, amelyek felemelik a hangjukat akkor, ha a szélsőséges ideológiák megjelennek. Mint ahogy megjelentek a két világháború között. Ennyit tud tenni egy egyetem, többet nem. Itt jön elő az osztályzás, nem véletlen a 97%-os jeles teljesítmény. Nem az a lényeg, hogy az illető minden dátumot megtanult-e, minden nevet megjegyzett-e. A hitoktatásnál sem az a lényeg, hogy fejből el tudja-e mondani az összes

dogmát. Az a lényeg, hogy az üzenetet megértette-e. Az ember élete érték. Senki nem jogosult arra, hogy ezt elvegye tőle. Ez olyan üzenet, amit feltétlenül hangsúlyozni kell a XXI. században, mert a jogkövető magatartás pusztán a médiumokon keresztül nem tartható fönn.

„Az ember élete érték. Senki nem jogosult arra, hogy ezt elvegye tőle.”

Mi a véleménye a magyarországi nagyegyházak szerepéről a két világháború között? Ez a kérdés megjelenik a kurzuson?

Igen, volt egy olyan óra, amelyik ezt a kérdést elemezte. Bemutattuk, hogy a különböző nagyegyházak vezetői milyen nyilatkozatokat fogalmaztak meg. Amúgy, ez nem csak a két háború között volt probléma, hanem már jóval korábban, az első világháború előtt is. Ha az akkori parlamenti jegyzőkönyveket megnézi az ember, hát hogy mondjam, biztosan nem kellemes érzésekkel áll fel az olvasás után. Én megdöbbentem azon, hogy a parlamenti beszéd milyen volt a XIX. század végén. Azok a kijelentések a két világháború között elhangzottaknál is durvábbak. A kurzuson szó esik ezekről a beszédekről, a katolikus papság megjegyzéseit is elemzik. Hozzá kell tennünk: kellő objektivitással. A paletta ugyanis nem fekete és fehér. Hiszen azoknak a beszédeiben is, akik a II. világháború alatt mentik az üldözötteket, találni negatív kijelentéseket. Mit értékeljünk? Hogy több tucat üldözött életét megmentette? Vagy a korábbi beszédében elhangzottakat? Ennek megítélése borzasztóan nehéz. De muszáj róla beszélni. Ez az, ami fájdalmat jelent a magyar társadalomnak. Vannak olyan témák, amelyeket anélkül, hogy politikai konfliktus ne alakulna ki, nem lehet szóba hozni. És ha valaki szóba hozza, akkor véletlenül sem az a cél, hogy kialakuljon egy olyan párbeszéd, amelynek objektív eredményei vannak. Pedig el lehetne mondani azt, hogy az illetőnek milyen nyilatkozatai voltak, de azt is, hogy emellett milyen tettei. A kettőt szépen egymás mellé állítja az ember. Ítélkezni, legalábbis a katolikus hit szerint, a Jóisten ítélkezik. De idáig nem jutunk el, mert nem alakul ki normális hangnemű diskurzus. Csak a felháborodás, az információ valamilyen politikai célra történő felhasználása. Nem tudunk érzelmek nélkül a tényekről beszélni. Az a probléma, hogy még a holokauszt kérdésében, emberek tömegeinek szisztematikusan megszervezett, előre megfontolt kiirtása tekintetében is szükséges az, hogy higgadtan, nyugodtan folyjék egy párbeszéd. Elhangozhatnak kritikák, hogy miért kell újabb és újabb megemlékezés. Azért szükséges az újabb és újabb megemlékezés, mert még mindig nem sikerült leülni egy asztalhoz megbeszélni, mi történt, mi az, amit azóta pozitívan tettünk, mi az amit nem, és mi az aminek soha nem szabad többet megtörténnie.

Miért működik így a magyar társadalomban? Más, identitást érintő témákban is hasonló a képlet?

Nem tudom. Gondoltam, hogy erős visszhangja lesz a kezdeményezésünknek, de nem gondoltam volna, hogy a hatás ilyen jellegű lesz. Nem hittem el, hogy Magyarországon ilyen szinten van a közbeszéd és az általános ismeret. Azt sem, hogy egy nem politikai kérdés rögtön politikai színezetet kap. Nem értem. Nem értem, hogy képzett emberek, miért ijednek meg egy ilyen kérdéstől. Tudom, hogy borzasztó szembenézni vele, de ettől még kell róla beszélni. Ha a holokausztot egyszer kitalálta valaki, akkor másodszor is ki tudja találni valaki. De hogyan beszéljen róla valaki, ha nem tud róla semmit? Nem azért, mert ne mondták volna el neki az évszámokat a középiskolában. De nem érdekelte, mert úgy érezte, hogy ez a téma őt nem érinti. Ezért mondtam azt, hogy az identitás a lényeg, mert az minden embert érint. A mostani egyetemisták fognak bekerülni a parlamentbe, belőlük lesz a jövő értelmisége. A vélemény szabad, de a tényanyag nélküli véleményszabadság nagyon veszélyes.

„LÖVIVÁ CHÁMÁ UMETUKÁ”

HANUKA A KONYHÁBAN

Miről szólnak a zsidó ünnepek? El akartak minket pusztítani, nem sikerült, együnk. Legalábbis a vicc így tartja, és pontosan ez történt a hanukai történetben is: a görögök kultúránk megsemmisítése által próbáltak elpusztítani minket, azonban az Örökkévaló megsegítette népét, az elnyomó többség ellen lázadó kis sereg győzelmet aratott, és az egy napra való olaj nyolc napig égett a bálványoktól megtisztított Szentélyben. **DÉNES ANNA ÍRÁSA**

OLAJOS-LISZTES-TEJES

Innen ered a szokás, hogy olajban sült ételeket eszünk hanuka nyolc napján, hogy emlékeztessenek az olaj csodájára: **fánk**ot, **lángos**t, **palacsintá**t, **latkesz**t, **szfindzs**et, vagy **almát pongyolában.** Egyes magyarázók szerint azonban nemcsak olajban sültnek kell lennie az ételnek, de jó, ha lisztből készül, mivel így elmondhatjuk utána az „*ál hámichjá*” kezdetű áldást. Ebben ugyanis szerepel a következő szöveg: „Légy kegyes… oltárodhoz és hajlékodhoz, építsd újjá Jeruzsálem szent városát mihamarabb, még napjainkban.” – így az étkezés és az azt követő ima által is kapcsolódunk a felszabadított Jeruzsálemhez és a megtisztított oltárhoz.

Az olajban sült ételek fogyasztása rögtön az ünnep bevezetése, vagyis nem sokkal a hanukai csoda után szokássá vált. Már a Talmud is említi a *szufgánin* [nedvszívó] nevű, élesztővel készült, olajban kisütött tésztát, melyet mézzel ízesítettek, és mely onnan kapta nevét, hogy az olajat, melyben sütötték, magába szívta. Minden bizonnyal ebből ered a legnépszerűbb hanukai étel, a **szufgánijá,** vagyis a lekvárral töltött fánk, melyből kiszlév hónap beköszöntétől hanuka végéig több milliót fogyasztanak el az izraeliek. A ma leginkább ismert és legkedveltebb változatot a szülőföldjükről menekülő németországi zsidók hozták Izrael Földjére az 1930-as években.

A másik, kevésbé ismert hanukai gasztronómiai szokás a tejes ételek fogyasztása; eredete szintén a görögök elleni harc idejére nyúlik vissza. A júdeai Betulia faluban lakott Jehudit, egy fiatal és bátor zsidó asszony. A település mellett felsorakozott görög csapatok vezetője Holofernész volt. Jehudit úgy tett, mintha el akarná csábítani, majd sós sajtokkal etette meg őt, végül, amikor a hadvezér megszomjazott, erős bort hozott neki. A sok alkoholtól elálmosodott Holofernész gyanútlanul feküdt le sátrában aludni, az asszony pedig nem késlekedett, egy karddal levágta a görög fejét. Amikor a katonák rátaláltak megölt vezérükre, fejvesztve menekültek el. Jehudit tettének emlékére kerülnek tejes ételek az asztalra hanukakor.

A középkori Spanyolországban sajtot, vagy más tejterméket adtak az alaptésztához, és minden bizonnyal innen származnak a szfárádi zsidók körében népszerű, tejes, olajban sült tésztafélességek. Indiában másféle irányt vett a fejlődés: az alap továbbra is a liszt és a méz volt, de ehhez tejet és vajat adtak, tejes finomsággá varázsolva ezzel az eredetileg párve (se nem tejes, se nem húsos) tésztát.

Északi közösségekben, ahol az olívaolaj nem volt elérhető, csirke-, vagy libazsírban sütötték ki a tésztát, és a többi hanukai ételt (pl. almát, vagy latkeszt), ezért nem használhattak tejes hozzávalókat.

HANUKA A JÓZSEF UTCÁBAN

„Este sokan összegyűltek: barátok, ismerősök, rokonok – nagy társulat volt: bort ittak és vágni lehetett a füstöt.” – emlékszik vissza *Spindler Éva* gyermekkorára – „A nagymamáék csináltak **csörögefánk**ot, rendes **fánk**ot és pici kis **mandulás tallér**okat. Meggyújtották a gyertyákat. Előjött a trenderli, és óriási trenderlicsaták voltak... A férfiak kártyajátékot játszottak. Nem igazi kártya volt, kvitliztek [huszonegyeshez hasonló, elsősorban hanukakor játszott kártyajáték – *a szerk.*], hatalmas csaták voltak. És közben ették a fánkot.”

Később, a háború után már csak szűk családi körben ünnepeltek:

„A Karácsony Sándor utcában négyen voltunk, apuka, anyuka, az unokatestvérem, meg én. Apuka, sose felejtjük el… hanukára mindig hazajött. **Forgácsfánk**ot sütött anyu, és almát pongyolában, azt nagyon sokat sütött, és én is sokat csináltam később. ’Alma schlafrockban’, úgy is mondták. Palacsintatészta-szerű keveréket kell készíteni: tojás, liszt, pici só, cukor, vanília. Az almát fel kell szeletelni vékony karikákra, és belehempergetni ebbe a tésztába, olajban kisütni mind a két oldalát, ha megsült, vaníliás cukorral megszórni.”

MAROKKÓI SZFINDZS

A marokkói és jemeni közösségek fánkja az édesítetlen tésztából készített *szfindzs*. Az elkészült tészta kissé ragacsos, bőségesen kell időt hagynunk arra, hogy megkeljen. Melegen fogyasztják magában vagy porcukorral megszórva, reggelire vagy uzsonnára.

2 evőkanál porélesztőt feloldunk egy és negyed pohár meleg vízben. 3 pohár lisztet és egy kiskanál sót simára keverünk az élesztős vízzel. A tészta ragacsos, nem formázható lesz. 3-4 órán át letakarva kelesztjük, amíg legalább a duplájára nő. Széles edényben 2-3 ujjnyi olajat hevítünk, a tésztából vizes kézzel leszakítunk egy szilva méretű darabot, gyűrű alakúra formázzuk, majd óvatosan a forró olajba helyezzük. A szfindzseket néhány perc alatt mindkét oldalukon aranybarnára sütjük (sütés közben egyszer-kétszer meg kell őket forgatni). Papírtörlőn lecsöpögtetjük, és forrón tálaljuk. Porcukorral is megszórhatjuk fogyasztás előtt.

KRUMPLIS LATKESZ

A latkesz a világon sokfelé ismert, reszelt krumpliból és más zöldségekből álló, olajban kisütött étel. Héber szóval *levivá*nak nevezik. A család étvágyának megfelelő mennyiségű krumplit finomra reszelünk. Egy nagy fej hagymát felaprítunk, 3-4 gerezd fokhagymát összenyomunk, és ezt is a krumplihoz adjuk. Sóval, borssal, pirospaprikával ízesítjük. Mennyiségtől függően 2-3 tojást teszünk hozzá (felhasználás előtt a tojásokat pohárba ütjük, hogy megbizonyosodjunk arról, hogy nincs bennük vérpötty), majd néhány kanál maceszlisztet (ennek hiányában sima lisztet) keverünk bele. Széles serpenyőben olajat forrósítunk, a latkeszeket beleszaggatjuk (érdemes a folyadékot kissé kinyomkodni belőlük, mielőtt az olajba tesszük), és mindkét oldalukon alaposan megsütjük. Papírtörlőn lecsepegtetjük, és melegen, magában, vagy valamilyen körettel, mártogatóssal, vagy salátával tálaljuk.

ÉDES LEVIVÁ

Egy maréknyi mazsolát egy kanál kóser brandybe, vagy rumba áztatunk néhány percre. 500 gramm áttört túrót, 5 púpozott evőkanálnyi lisztet, egy zacskó sütőport és 5 kanál cukrot összekeverünk. Hozzáadunk 3 tojást, majd a mazsolákat, és alaposan összekeverjük, hogy lágy tésztát kapjunk. Széles serpenyőben olajat hevítünk, abba szaggatjuk bele kanál segítségével a levivákat. Mindkét oldalukon aranybarnára sütjük őket, papírtörlőn lecsepegtetjük, és forrón, porcukorral meghintve tálaljuk.

CHÁVITIJOT GVINÁ – TEJFÖLÖS LEPÉNYKÉK

Szintén tejes, de sós kis lepénykékről van szó, melyeket pillanatok alatt elkészíthetünk, és kevésbé zsírosak a fentieknél, hiszen megsütésükhöz elég csak kikenni a serpenyőt az olajjal. Alaposan összekeverünk három tojást, 6 evőkanál tejfölt, 3 evőkanál lisztet és egy csipetnyi sót. Egy serpenyőt vékonyan beolajozunk, felforrósítjuk, majd evőkanalanként beleszaggatjuk a tésztát. A kis lepényeket mindkét oldalukon megsütjük (figyeljünk, mert gyorsan sül), feldarabolt zöldségekkel, túróval, tejföllel tálaljuk.

Az eltűnő láng

DÉNES ANNA MESÉJE

Régen történt, amit most elmesélek, messze, egy kis zsidó közösségben az ukrajnai Mezibus városában. Hanuka első estéje volt. Kint hóvihar dühöngött, a szobában azonban jóleső meleg és nyugalom uralkodott. A mezibusi Báruch rebbe, a híres Báál Sem Tov unokája, a hanukai menóra előtt állt, haszidjai körében. Nagy odaadással mondta el az áldásokat, meggyújtotta az aznapi gyertyát, a sámeszgyertyát pedig visszahelyezte a tartójába, majd énekelni kezdett. Arca szentséget és boldogságot sugárzott. A lángok égtek, a rebbe haszidjaival hanukai dalokat énekelt.

Hirtelen azonban megmagyarázhatatlan dolog történt: bár szellő sem rezdült a szobában, a láng vadul táncolni kezdett, aztán, mintha küzdene valami ellen, hajladozott ide-oda, végül egyszerűen eltűnt. Nem kialudt, hiszen nem maradt utána füst, csupán nem volt már ott. A rebbe gondolataiban merülve ült, és amikor a segédje újra meg akarta gyújtani az eltűnt lángot, leintette őt. Azután utasította követőit, hogy folytassák az éneklést, a dalok között pedig tóramagyarázatot tartott. Az este kellemesen telt, a haszidok szinte meg is feledkeztek a rejtélyes módon eltűnt lángról.

Éjfél felé azonban a havon és a jégen csikorgó szekérkerekek zaja robbant bele az átszellemült hangulatba. Az ajtó kivágódott, és egy távoli faluból származó haszid tántorgott be rajta, megszaggatott ruhában, véresen. Szeme azonban boldogságtól fénylett. Azonnal társai közé ült és beszélni kezdett:

„Akárcsak ti, én is a rebbénél szerettem volna tölteni az ünnepet. Az elmúlt napokban azonban hatalmas hóvihar tombolt, ezért késlekedtem az indulással. Végül azonban úgy döntöttem, nekivágok az erdőn át idevezető útnak – jól ismerem, nem egyszer megtettem már –, mert attól tartottam, hogy másként nem leszek itt hanukára. Éjjel-nappal utaztam a mindent elborító hóban. Bolondság volt, nem tagadom, de csak akkor döbbentem rá erre, amikor már túl késő volt. Tegnap éjjel ugyanis egy rablóbandával találkoztam, akik azt gondolták, hogy csakis gazdag kereskedő lehetek, akinek az útja nem tűr halasztást, ha ebben az időben és ilyen késői órán is úton vagyok még. Követelték, hogy adjam át nekik minden pénzemet.

Magyaráztam, kértem, könyörögtem, de nem hitték el, hogy nincs semmim. Egyikük megragadta a gyeplőt, néhányan felugrottak a kocsimra, és szorosan mellém ültek, nehogy el tudjak menekülni. Kikérdeztek, átkutattak abban a reményben, hogy előkerül az elrejtett pénz. Mivel nem találtak semmit, megkötöztek, és véresen, sebesülten egy sötét pincébe dobtak. Este megérkezett a rablóbanda vezére, akinek elmagyaráztam: annyira fontos, hogy az ünnepre Mezibusba érkezhessek, hogy ezért kockáztattam az éjjeli utazást az erdőn keresztül. A vezér érdeklődve végighallgatott, majd így szólt:

'Érzem, milyen erős az Istenbe vetett hited, és mennyire vágyakozol a rebbéd után. Szabadon engedlek, de tudd, hogy az út rendkívül veszélyes. Még a legtöbbet próbált utazók se merészkednek egyedül az erdő szívébe éjjel egy ilyen hóviharban. Elmehetsz, és megpróbálhatsz eljutni a rebbédhez. Megígérem neked, hogy ha épségben keresztüljutsz az erdőn, akkor feloszlatom a bandámat, és jó útra térek. Ha eléred a város határát, dobd a zsebkendődet az út menti árokba, az útjelző tábla mögé. Egy emberem várni fog rád, így értesülök majd a megérkezésedről.'

Rettenetesen megijedtem, ám a rebbével töltendő idő és a hanukai gyertyagyújtás csodájának gondolata erőt adott, hogy legyőzzem a félelmemet, és késedelem nélkül útnak eredjek. Visszakaptam a szekeremet és a lovamat, és elindultam a teljes sötétben. Körülöttem mindenhol vadállatok üvöltése hallatszott. A lovam rettegett, és nem mozdult, hiába suhintottam rá az ostorral. Fogalmam sem volt róla, mit tehetnék. Ám hirtelen egy apró, pislákoló láng jelent meg előttem az úton. A ló megindult felé. A lángocska haladt előre, a lovam utána. A vadállatok szétfutottak előlünk, mintha csak megrémültek volna az apró, táncoló fénytől.

Egészen idáig, a rebbe házáig követtük a lángot. Megtartottam az ígéretemet, a város határába érve az árokba hajítottam a zsebkendőmet. Ki tudja? A kis fénynek köszönhetően talán valóban megváltoznak a kegyetlen banditák."

A férfi befejezte beszámolóját. Ebben a pillanatban a haszidok – akik mindaddig néma csendben hallgatták a történetet – észrevették, hogy a láng visszatért, szépen, tisztán és erőteljesen égett a gyertyatartóban, mintha soha el nem tűnt volna onnan.

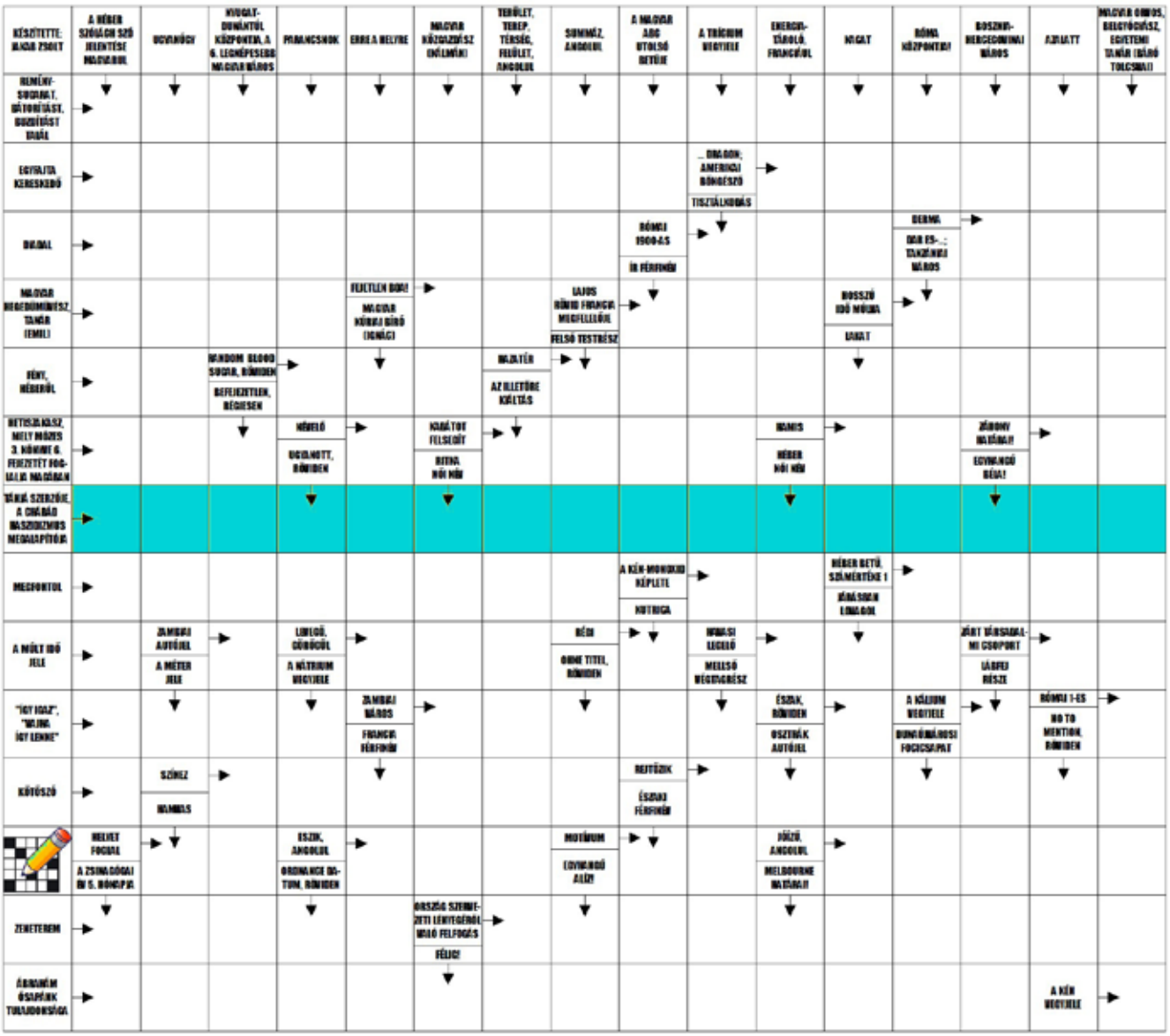
ILLUSZTRÁCIÓ: TAUSZ GÁBOR

ZSIDÓ FOGALMAK

KÉSZÍTETTE: JAKAB ZSOLT

Fejtse meg a rejtvény fő soraiban elrejtett zsidó fogalmat és nyerjen értékes könyveket!
Beküldési határidő: 2016. január 15.
Cím: rejtveny@zsido.com.

Az előző számban megjelent rejtvény megfejtése: Szitrá Áchrá, Olé, Édot, Ábrahám, Sávuot, Chesván, Tóra, Álmáná, Ábel, TuBiSvát, Táv, Áron, Tisré, Nogá, Ámen, Alija, Turim, Bimá, Mem, Ab, Pé
Nyertesünk: GRÓSZ ERIKA

AZ INTERNET ÉS AZ IDENTITÁS

A ROBOTRABBITÓL A DIGITÁLIS SZOMBATIG

Amikor a modernizációról, a digitális forradalomról beszélünk, vagy bármilyen emberi fejlődésről, akkor különösen a vallásos emberek között, különösen a konzervatív gondolkodású és írott szent szövegre hivatkozó emberek között megfigyelhető olyan tendencia, hogy ők ezt a fejlődést gyanakodva figyelik. Szerintem viszont nem kell elzárkóznunk a világ fejlődésétől, hanem éppen a vallási lelkesedésünknek kellene ezt a fejlődést fűtenie. KÖVES SLOMÓ ÍRÁSA – AZ INTERNET HUNGARY KONFERENCIÁN (SIÓFOK, 2016. SZEPTEMBER 27-28.) TARTOTT ELŐADÁS LEIRATA

SZABAD-E „ISTENT JÁTSZANI"?

Azok a kérdések, amelyek a konferencián előttem felszólalók által felmerültek a lelkiismerettel bíró vagy a munkánkat kiváltó robotokkal kapcsolatban, tulajdonképpen az ember első pillanatától kezdve léteznek. Hiszen, mikor az ember rájött arra, hogy az ekevassal lényegesen nagyobb hatékonysággal tud földet művelni, akkor fölmerülhetett benne a kérdés, hogy nem játszik-e ő istent. De igen, és ez a feladata az embernek. Van egy szép mondat a Biblia legelején, amikor a Teremtés történetének végére ér a Tóra: „és elvégeztetett az ég és a föld, és minden seregünk, és megálmodta az Isten a hetedik napot, és megszentelte azt, mert azon nyugodott meg minden műve, melyet teremtett Isten az alkotáshoz". Mit jelent az, hogy Isten teremtett az alkotáshoz? Mi zsidók minden péntek este a szombat bejövetelével elmondjuk ezt a szöveget, ami azt jelenti, hogy Isten eredendően nem tökéletes világot teremtett, viszont beleteremtette az embert, hogy ezt a világot saját maga tökéletesítse, és ezzel társ legyen a Teremtésben.

Az emberi fejlődés történetének bármelyik szakaszában föl lehetett tenni ezt a kérdést, és a válasz nem változott. A késsel sokkal könnyebb gyilkolni, mint egy bunkósbottal, de ha a kést nem gyilkossághoz használjuk, hanem kenyérvágáshoz, akkor olyan eszközt látunk, ami az embert segíti. Tulajdonképpen minden eszköz, amit az emberiség fejlődése létrehoz, egyszerre használható konstruktív és destruktív célokra, a kérdés csak az, hogy mire használjuk azt.

AZ INTERNET ÉS AZ INDENTITÁS

Ugyanez a kérdés a Facebook, a közösségi média vagy az internet esetében. A kommunikációban sem az a lényeg, hogy milyen eszközt használok, hanem az, hogy mi a tartalom. A közösségi média és az internet azonban talán visszahat a személyiségünkre, befolyásolja az identitásunkat. Miről szól az identitás, mitől jön létre az ember identitása? Az ókori héber nyelvben a világ dolgait négy csoportra osztották: az élettelenre, a növényre, az állatra és az emberre. Utóbbi kategóriát nem embernek nevezték, hanem beszélőnek. Miért beszélőnek? Azért, mert a zsidó filozófia azt vallja, hogy a beszéd a legfontosabb formálója a saját identitásunknak. Az identitás ugyanis úgy jön létre, hogy tapasztalom a többieket, tapasztalom a körülöttem lévő világot, ők is tapasztalnak engem, és ami a legfontosabb, el tudom képzelni, hogy ők hogyan tapasztalnak engem. A saját identitásom az aktív és intenzív visszajelzések alapján jön létre, ezért nagyon fontos a beszéd. Tehát az embernél a kommunikáció nemcsak az érzések és gondolatok átadásának, hanem az identitás megszületésének is az eszköze.

A kommunikáció felgyorsulása miatt sokkal nagyobb rálátásunk van a világra, mint mondjuk 50-100 évvel ezelőtt. Ma sokkal több mindent meg tudunk ismerni a világról, sokkal több emberrel tudunk kommunikálni, ami sokkal összetettebb identitást tud bennünk létrehozni. Ez pozitívum. A másik oldalról viszont, ha csakis ezekre a kommunikációs eszközökre hagyatkozom, akkor egy olyan virtuális kép jöhet létre bennem másokról és saját magamról, ami az identitásomat negatívan befolyásolja.

VIRTUÁLIS KÖZÖSSÉG

A zsidóknál az istentiszteletnek nem a zsinagóga a legfontosabb előfeltétele, hanem a közösség. Az ókori időktől kezdve a zsidó közösség alapja az volt, hogyha 10 felnőtt férfi egy helyen találkozott. Ez a 10 felnőtt férfi alkotta a közösség magját, és vannak olyan speciális imák, amelyeknél a mai napig előfeltétel, hogy meglegyen ez a 10 fő. Héberül úgy mondjuk, hogy *minjan*. Már a talmudi időben, 1500 évvel ezelőtt fölmerült, hogy mi van akkor, ha ez a 10 ember együtt van, de még sincs teljesen együtt. Alexandriában olyan hatalmas volt a zsinagóga, hogy több ezren befértek, így nem látták mindannyian egymást. Többen voltak, mint tízen, de nem látták egymást, és nem hallották a kántort. Kis zászlócskákat kellett felemelni, hogy ezzel jelezzék a megfelelő pillanatban, hogy mikor kell ámennel válaszolni az imára. Itt merült fel a kérdés, hogy tekinthető-e ez egy közösségnek. Pont úgy, ahogy manapság kérdezik a rabbitól: létre lehet-e hozni minjant az interneten keresztül? Magyarországon van a minjan egyik tagja, egy másik az Egyesült Államokban, a harmadik Chilében és így tovább, összejövünk egy bizonyos időben, látjuk egymást, akkor ez közösségi létnek számít-e? Az aktuális válasz az, hogy ez nem számít közösségnek, a virtuális közösségből hiányzik az a fizikai kontaktus, amitől egy közösség valóban hatással van az emberre.

MILYEN AZ IDENTITÁS EMLÉKEZET NÉLKÜL?

Végezetül pedig még beszéljünk az identitásnak egy másik fontos eleméről, ez pedig a memória, az emlékezet. Manapság sok szó esik arról, hogy a mai generációnak sokkal nagyobb a kreativitása, viszont sokkal gyengébb a koncentrációképessége valamint az emlékezete, mint a korábbi generációké. Emlékezni nem szükséges semmire, mert bármit meg lehet keresni az interneten, a memóriakártyákon sokkal több információt el lehet tárolni, mint amire az ember emlékezni tud. Nos, az emlékezet ugyancsak erősen befolyásolja az identitásunkat,

Köves Slomó rabbi a siófoki Internet Hungary Konferencián

nem véletlen, hogy amikor közösségek, legyenek vallási közösségek vagy nemzeti közösségek, az emlékezetpolitikájukat alakítják, akkor alapvetően meghatározzák az identitásukat. Azok a dolgok, amelyekre emlékezünk, befolyásolják a jelenhez és a jövőhöz való hozzáállásunkat. Ezért érdemes arra is figyelnünk, hogy tudatosan próbáljunk bizonyos dolgokra emlékezni, olyasmikre, amelyek alapvetően befolyásolják az önképünket és az identitásunkat. A zsidó vallás volt talán az első, amely a történelemre és a történelemtudatosságra felhívta a figyelmet: nem egyszer olvashatjuk Mózes öt könyvében, hogy emlékezz erre, emlékezz arra, emlékezz, mi történt atyáiddal és mi történt ősatyáiddal. A folyamatos emlékezés nem csak egy adathordozóról előszedett információ, hanem valami, ami a saját gondolkodásmódunkat is formálja.

Mindez átvezet az elmélyülés és az információ-átadás gyorsaságának kérdéséhez. Korábban az ember elment a mesterhez, ott eltöltött jó pár évet, magáévá tette a mester gondolkodásmódját, tanult tőle, kérdezett tőle, vitatkozott vele, volt alkalma elmélyülni és elgondolkodni azokról a dolgokról, amelyeket tőle hallott. Ma erre sokkal kevesebb a lehetőség, viszont sokkal több információt tudunk megszerezni. El tudunk-e azonban mélyedni, tudunk-e egy pillanatra megállni, és azt a sok információt úgy végiggondolni, hogy ez az én kapcsolatomat a külvilággal és a többiekkel meghatározza?

DIGITÁLIS SZOMBAT

Két évvel ezelőtt egy konferencián a jövőkutatás egyik neves külföldi előadója, Ken Goldberg arról beszélt, hogy a zsidók háromezer éve megtartják a szombatot, azt a pihenőnapot, amikor teljesen kivonják magukat az alkotó világból, és 25 órát a magukba fordulásra, az elmélyülésre használnak. Manapság a Szilícium-völgyben, ahol ő lakik, egyre több IT-guru is megtartja a „szombatot”, ha nem is szó szoros értelmében, de egyre többen elkezdték a digitális szombattartást. Ilyenkor félreteszik a mobiltelefont, kikapcsolják az internetet és ezzel képesek azt a hat napot, amit a kreativitásban és a világ formálásában töltenek, végül a saját javukra fordítani.

בס״ד

HANUKA: A FÉNY ÜNNEPE

A Hanukát gyakran említik a fény ünnepeként. Az elnevezés maga a jeruzsálemi Szentély visszafoglalására és felavatására utal, amelyre akkor került sor, amikor a Makkabeusok a három évig tartó szabadságharc végén i.e. 165-ben győzelmet arattak a szír-görög megszállók felett. Ekkor történt az a csoda, hogy a legfeljebb egy napra elegendő szent olaj nyolc napig égett a templomban. Ennek emlékére gyújtanak a zsidók nyolc napon át gyertyát, minden nap eggyel többet.

A fény ünnepét idén, az 5777-es évben is nagyszabású ünnepségsorozat teszi még fényesebbé.

KÖZÖS HANUKAI ÜNNEPLÉS

PROGRAMOK A NYUGATI TÉREN

December 24–29. - 18:00 óra

(December 30-án, pénteken nincs gyertyagyújtás a Nyugati téren)

közös imádság • a Hanukia lángjának fellobbantása • zene • tánc • hanukai fánk

December 31. - 18:00 óra

közös imádság • a Hanukia lángjának fellobbantása • pálinkakóstoló • zene • tánc • hanukai fánk

Vendégeink:

December 26. (hétfő) - Hanuka 3. estéje

Őexc. Yosef Amrani
Izrael Állam rendkívüli és meghatalmazott budapesti nagykövete

Mr. David Kostelancik
az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetségének követtanácsosa

December 27. (kedd) - Hanuka 4. estéje

Dr. Bagdy Gábor
pénzügyekért felelős főpolgármester-helyettes

Vattamány Zsolt
Budapest VII. kerülete, Erzsébetváros polgármestere

Karácsony Gergely
Budapest XIV. kerülete, Zugló polgármestere

December 28. (szerda) - Hanuka 5. estéje

Dr. Papp László
Budapest VI. kerülete, Terézváros alpolgármestere

CEDEK, az EMIH Izraelita Szeretetszolgálat
által támogatott Gyermekotthonok, intézmények vezetői és az otthonokat képviselő gyermekek

December 29. (csütörtök) - Hanuka 6. estéje

Dr. Latorcai Csaba
a Miniszterelnökség kiemelt társadalmi ügyekért felelős helyettes államtitkára

ALEFKIDS gyermek hanuka

Gyertyagyújtás az ALEFKIDS-el

CHABAD LUBAVICS SZELLEMÉBEN

ALEF KIDS ALAPÍTVÁNY EGY VALÓDI ZSIDÓ ÉLMÉNY

EMIH EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

Tartalmasan szeretné eltölteni nyugdíjas éveit?

Igényesen kialakított, az önálló életvitelt támogató környezettel várjuk azokat az időseket, akik a biztonság mellett fontosnak tartják a nyugdíjas évek teljes értékű megélését a háztartási munkák terhe nélkül.

Intézményeink

- elérhető árakat,
- zöldövezeti elhelyezkedést Budapesten és Törökbálinton,
- önálló, akadálymentesített apartmanokat,
- uszodai és gyógytorna szolgáltatásokat,
- intézményi programlehetőségek széles skáláját,
- intézményen kívüli szervezett szabadidős elfoglaltságokat,
- magas szintű egészségügyi és gondozási szolgáltatásokat,
- intézményi orvosi és rendszeres szakorvosi ellátást biztosítanak nyugdíjas korú lakóiknak.

Jöjjön, nézzen be hozzánk!
Várjuk jelentkezését:
06 1 510 00 17
www.olajagotthonok.hu

OLAJÁG
OTTHONOK

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

Idősotthon? - Egy új életforma kezdete!

Napjainkban a nyugdíjasok nagy része szeretné az előtte álló évek minden napját úgy tölteni, ahogy azt a munkával, háztartásvezetéssel, családfenntartással zajló időszakban eltervezte. Kiélvezni a szabadságot, megőrizni a függetlenséget, kedvtelésből választani tevékenységet, több időt fordítani hobbira, pihenésre. Egyedül lenni, ha ahhoz van kedve vagy éppen társaságban - a mindennapok terhe nélkül.

Hogyan is telnek egy gondtalan nyugdíjas napjai az idősotthonban?

Ébredés után – melyet nem az ébresztőóra sürget – szabadon dönt, hogy úszással vagy reggelivel indul-jon a napja. Délelőtt tartalmasan tölti az idejét – kirándulni, sétálni megy, kertészkedik, érdeklődési körének megfelelően talál társakat, akikkel kártyázik, sakkozik, kézimunkázik vagy éppen nosztalgiázik. Délidőben elé teszik az általa választott ételt, majd kis pihenés után ismét várják a programok - színház, koncert vagy éppen érkezik a család. A vacsora elköltése után ismét találhat közösségi programokat vagy visszavonulhat otthonos lakrészébe, olvasgat, filmet néz, online tartja a kapcsolatot szeretteivel, majd nyugovóra tér.

Az otthonok kínálata ma már sok esetben leginkább a szállodai ellátás kényelméhez hasonlít, ugyanakkor az életkor emelkedése okozta egészségügyi változásokra egyéni egészségügyi és gondozási szolgáltatáscsomagokkal ad választ. Egészségmegőrzésre, az aktív élet fenntartását támogató programokra és az időskori betegségek szűrésére kiemelt hangsúlyt fektetnek az intézmények. A biztonságérzetet a napi 24 órás egészségügyi felügyelet és a rendszeres orvosi, szakorvosi jelenlét mellett őrző-védő szolgálat is növeli.

Az Olajág Otthonokban - mely az egyik legnagyobb magán idősotthonhálózat - elérhető áron találnak igazi otthont, közösséget, élményekben gazdag életet a lakók a mindennapi terhek – főzés, mosás, takarítás, hivatali ügyek intézése – nélkül.

„Arra kérjük az érdeklődőket, jöjjenek el, nézzenek körül személyesen is nálunk!" - invitál mindenkit dr. Szirmai Viktor főigazgató. A jelentkezéseket a **06 1 510 00 17**-es telefonszámon várják. További információ a **www.olajagotthonok.hu** honlapon.

בס״ד

A GULÁGOK RABJAINAK VILÁGA, ZSIDÓ SORSOK

„A Gulágok rabjainak világa, zsidó sorsok" című konferencia a Gulág-emlékév alkalmából kerül megrendezésre. Az esemény célja, hogy méltó módon megemlékezzen a Szovjetunióba hurcolt politikai foglyokról és kényszermunkásokról, ezen belül is az elhurcolt és munkaszolgálatot is megjárt zsidókról.

A konferencia neves szakértők előadásain keresztül kívánja bemutatni a történelmi eseményeket, új kutatási eredményekkel szolgálva a tudományos közélet és a társadalom szélesebb rétegei számára egyaránt.

A KONFERENCIÁRA FELKÉRÉST KAPOTT ELŐADÓK:

FÖLDVÁRYNÉ DR. KISS RÉKA, *Nemzeti Emlékezet Bizottsága, elnök*

DR. BOTOS JÁNOS, *Országos Rabbiképző–Zsidó Egyetem, egyetemi docens*

DR. HARASZTI GYÖRGY, *Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, tudományos tanácsadó*

SESSLER GYÖRGY, *Munkaszolgálatosok Országos Egyesülete, elnök*

DR. STARK TAMÁS, *Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, tudományos főmunkatárs*

DR. KÖVES SLOMÓ, *az EMIH vezető rabbija*

IDŐPONT: 2017. FEBRUÁR 16., 16.00
HELYSZÍN: KEREN OR EMIH KÖZPONT – 1052 BUDAPEST, KÁROLY KRT. 20.

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ ÉS JELENTKEZÉS: POSTA@ZSIDO.COM

EMBERI ERŐFORRÁS TÁMOGATÁSKEZELŐ

GULAG EMLÉKBIZOTTSÁG

EMIH EGYESÜLT MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

בס״ד

BEMUTATJUK A

CIVOT HASEM TANULMÁNYI VERSENYT!

FANTASZTIKUS NYEREMÉNYEK!

Egyszerűen fantasztikus:

- Szerezz rangot, juss egyre feljebb Hasem Seregében!
- Csak a fejedet kell használnod.
- Havonta egyszer meglepetés vizsgáztatóval tesztelheted a tudásod.
- Év végén mega-szuper vizsga, mega-szuper ajándékok.

Hogy mikor?

- Amikor kedvet érzel a tanuláshoz.

Hogy hol?

- Az Óbudai Zsinagógában, egy fergeteges pizza parti keretében.

Mikor?

- 2016. December 11. 12:30

A regisztráció folyamatos!
Gyere, te is légy bajnok!

TANULÁS, BULI, PIZZA!

Részletekért keress bátran!

ALEF KIDS ALAPÍTVÁNY EGY VALÓDI ZSIDÓ ÉLMÉNY

EMIH EGYESÜLT MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

CHABAD LUBAVICS SZELLEMÉBEN

Rapi-Legény Zsuzsi • 06302513408
rapilegeny@gmail.com